

Ročník XLV.

Číslo 5.

HLÁSY

Katolického spolku lidového.

Z MINULÝCH ČASŮ.

HISTORICKÉ POVÍDKY.

NAPSALA

L. GROSSMANNOVÁ-BRODSKÁ.

V PRAZE 1914.

Nákladem Katolického spolku tiskového. — V komisi
Cyrillo-Methodějského knihkupectví Gustava Francla.

Z MINULÝCH ČASŮ.

HISTORICKÉ POVÍDKY.

NAPSALA

L. GROSSMANNOVÁ-BRODSKÁ.

NÁKLADEM KATOLICKÉHO SPOLKU TISKOVÉHO. — V KOMISI
CYRILLO-METHODĚJSKÉHO KNIHKUPECTVÍ GUST. FRANCLA.

1914.

Vítězství kříže.

I.

Ořezávaje si brkové pero chystal se městský písař Vavřinec Brychta napsati do nové pamětní knihy král. horního města Jílového — kteráž právě téhož roku 1619 porížena byla — hned na list třetí, že onen nejvýstavnější dům na náměstí zakoupil děkan pan Václav Berka, kněz nekatolický, vyznavač učení Lutherova, jehož na počátku století sedmnáctého byli Jílované horlivými stoupenci: Nějak se dnes panu Vavřinci dílo nedařilo; zkoušel již třetí brko, při čemž polohlasitě sám k sobě mluvil: „Eh, kdo by si to byl pomyslíl, že náš pan děkan stane se jedenkrátě nejbohatším zdejším měšťanem! Někdo již má zvláštní štěstí; věru, hned bych —“

„Nuže, co že bys rád, Vavřinče?“ ozval se veselý hlas za zády písařovými, a hornický synek Prokop Šizner žertovně nechal dopadnouti ruku na rámě osloveného.

„Tos ty, Prokope?“ ozval se písař nějak rozmrzele. „Co tě sem přivádí dnes, kdy tak na pilno jest mi psáti kupní smlouvy a z nařízení pana purkmistra také záznam do městské pamětní knihy?“

„Vidím, žes nějak pohněvaný, Vavřinče. Či zapomněls, že měli jsme na dnešek umluvenou vycházku

na Radlík s Hubertem, abychom ještě užili vzájemné přítomnosti, nežli on se opět odebere na vysoké školy do Drážďan?“

„Věru, nějak jsem pozapomněl. Než práce musí být vykonána; usedni, Prokope, popílím si! A což Hubert, kde s ním se sejdeme?“

„Nahoře na Pražské silnici, směrem k Radlíku.“

Písař, kresle uměle začáteční písmeno do knihy, otázel se po chvilce přitlumeným hlasem: „Poslyš, Prokope, nezdá se ti, jakoby Hubert byl poněkud změnil své chování?“

„Proč se toho domýšlíš?“

„Hm, je-li nyní jedním z nejbohatších synků městských, on Hubert Berka, syn děkana zdejšího, nedivil bych se, kdyby na chudého písaře městského pohlížel poněkud s patra.“

„Smýšlíš-li podobně, jsi na velikém omylu, Vavřínče! Hubert je vzdělaný a ušlechtilý jinoch, o čemž nejlépe svědčí jeho příchyllost k naší rodině. Pouze dobrý člověk nezapomíná, co dobrého jiní mu kdysi učinili, a ty víš dobře, když před lety náš děkan, zcela chudobný, s nepatrným jen statečkem přistěhoval se do Jílového, že v našem domě našel nejen přístřeší, než i jeho churavá manželka i malý tehdy Hubert nejvládnějšího ošetření od mých rodičů.“

„Toť pravda, než hleď, při mém zaměstnání přijdou člověku do hlavy všelijaké myšlenky. Kdybys znal a věděl, co vše je v těchto pamětních knihách zaznamenáno, věru bys ustrnul. A to jsou záznamy mých předchůdců pouze z minulosti půl druhého století, starší památky byly tehdy stráveny strašným požárem, jenž zničil celé město a toliko starobylého kostelíka svatého Mikuláše jako zázrakem ušetřil!“

„Pranic nového mi nepovídáš, příteli; ty i já nejsme sice pamětníky té hrozné spousty, když hned tu sobotu po Božím těle roku 1567 vznikl zde straš-

livý požár. Nejvíce bylo tehdy litovati, když v radním domě shořely a úplně v popel obráceny jsou veškeré královské výsady a nadání, které tomuto městu od přčetných knížat a králův udílenu byly. A jak přemnoho rodin bohatých horních nákladníků na žebráckou hůl při tom uvedeno!“

„Ba, je to neveselé vzpomínání, věru, neveselé, Prokope! Než my toho nezměníme, byť bychom sebe více hloubali. Vždyť i já mohl bych si pomysli, že nebýti tehdejšího požáru, neseděl bych snad zde v kletuté radniční síni jako chudobný městský písař, nýbrž mohl jsem býti dědicem svého praděda, bohatého horníka Adama Brychty, jenž společně s jinými nákladníky byl majitelem výnosného zlatého dolu Orlového, přezvaného pak na Šlojír, jenž byl kdysi majetkem patricia pražského, Jošta Rotleva.“

Prokop se po těch slovech očividně zasmušil, a nakloniv se blíže k písícímu, zádumčivě pronesl: „Hleď, jak se časy mění, Vavřinče! Ty si právem stýskáš na nepříznivý osud, a náš přítel Hubert, kdysi chudobný pacholíček, ocitl se na vrcholu bohatství, kdežto i rodina naše co nejdříve snad, zbavena přístřeší, ocitne se rovněž na žebrácké holi.“

„Co že pravíš?“ udiveně zvolal písař, a jeho ruka, brkovým perem ozbrojená, zůstala trčeti ve vzduchu.

„Jsme na mizině; pantáta úsilovně shání svědomitého kupce na poslední náš majetek,“ smutně dokládal Prokop.

Nežli mohl písař odpověděti, ozvalo se z vedlejší jizby šoupnutí těžké dubové židle a bylo slyšeti pádné kroky sem se blížící.

„To pan primas jde sem; musím dokončiti práci, jdi, Prokope, a sečkej společně s Hubertem na Pražské silnici, popílím za vámi,“ chvatně pronášel Vavřinec.

Mladý Šizner vyšel z radnice rozhlédl se po náměstí směrem ke kostelu, utkvěl zrakem na protější straně na menším domě a z hluboka si při tom vzdychl; byl to jeho otcovský dům. Opodál zánovní stavení s klenutou a pěkně ozdobenou lomenicí nedávnou kupní smlouvou vešlo v majetek děkana Václava Berky. Mladík opět truchlivě povzdychl, než k dalším úvahám nezbývalo mu času; spatřiltě, jak proti němu přichází černě a po městsku ustrojený jinoch asi téhož stáří, jako byl on sám, Prokop, je muž právě minulo jednamecítma rokův.

„Tys to, Huberte? Domníval jsem se, žes již na udaném stanovišti.“

„Darmo bych tam byl prodléval. Vida tě zacházeti do rathouzu, vyhlížel jsem vás oba; a což Vavřinec, nejde též?“ hovořil příchozí, jehož poctivá, otevřená tvář oblévala se zdravým ruměncem.

„Má nutnou práci; ale přijde záhy za námi, tedy pojďme.“

Mladíci obrátivše se kráčeli příkrou cestou, na jejíž obou stranách stály nízké, většinou šindelem pokryté domky. Za obvodem města černaly se již rozlehlé lesy radlické, a táhnoucí se podél nich opuštěné šachty a doly svědčily, jaký asi čilý ruch a shon zde kdysi býval.

„Také tys nějak zaražený a zamlklý, Huberte,“ pozastavil se náhle Prokop, když byli oba mlčky ušli hodný kus cesty.

Mladý Berka beze slova jen odmítavě máchl rukou.

„A přece, má-li kdo mezi námi nějakou příčinu k veselosti, můžeš to býti pouze ty,“ snažil se Prokop navazovati rozmluvu.

„Ale tak zdá se mi, že i ty narážíš na koupi domu, který se stal právě vlastnictvím mého otce?“ otázal se Hubert.

„Ano, a tvým příštím dědictvím.“

„Ach, k tomu asi sotva dojde, milý brachu. Nemělo příliš šťastnou myšlenku můj otec, když se zde právě nyní zakoupil.“

„Nerozumím, jak to míníš, Huberte?“ povídal soudruh udiven.

„V nynějších nepokojných časech vyznavači učení našeho v Čechách přílišné bezpečnosti nena-
leznou. Či nevíš, co již před lety zde v městě samém
proti mému otci se strojilo? Kdyby milovaná máti
moje nebyla stížena dlouholetou a bolestnou choro-
bou, neustal bych žádati, abychom se odtud odebrali
do Saska, kdež máme pokrevné příbuzné. Avšak od
narození mé sestry Heleny po celých 13 rokův zlá
i nelítostná nemoc hubí život mé rodičky. A já při
vší úsilovné lásce své a péči nemohu jí pomoci.
Snad přeje si otec poslední leta její všemožně zpří-
jemniti a ulehčiti to tělesné trápení, což bude mno-
hem snazší v pohodlně zařízeném vlastním domě než
v podnájmu, kde až posud jsme se musili tísniti.
Jinak usouditi nedovedu při jeho zdravém, bystrém
rozumu, neb posud s hořkostí toho vzpomíná, kterak
jistá část zdejších měšťanův u samého arcibiskupa
toho vymohla, aby zde nadále zřízena byla katolická
fara, jakmile si občané zbudují nový katolický chrám
Páně.“

Klidně a bez hořkosti promlouval takto Hubert;
pouze hluboký zármutek vyzíral mu z očí. S účasten-
stvím pohlížel naň Prokop, jenž náhle zvolal:

„Pohleď, zdá se mi, že tamto přichází Vavřinec.“

„A není sám; nemýlím-li se, kráčí se sousedem
Provazníkem.“

„Však je to jeho nastávající tchán a panna Maří
již co nevidět stane se manželkou Brychtovou,“ vece
Prokop.

„Také jsem již v sousedství cosi o tom zaslechl. Šťastný Vavřinec; ač chud, mnohem spokojenější život snad povede nežli já, jemuž soudruzi závidí, že mohu studovati až v Drážďanech,“ lítostivě a více jako pro sebe pronesl Hubert.

Prokopovi neušla tato slova a v duchu mu zatanula rovněž nedávno pronesená slova Vavřincova o bohatství Hubertova otce. Již od dětství byli všichni tři mladíci nejupřímnějšími soudruhy; nebyla to závist, jež jim tato slova kladla do úst, jeden druhému zajisté přál vždy to nejlepší, a proto si nyní mladý Šizner pomyslí, jak pravdivé jest asi přísloví, že bohatství neblaží. Blahobyt snad v rodině Berkově byl; ale byla-li tam spokojenost a štěstí, o tom bylo lze nyní dle slov Hubertových pochybovati.

Příchozí byli je zatím dohonili a po obvyklém uvítání otázal se Hubert starce:

„Kam máte namířeno, mistře Provazníku?“

„Do Prahy. Mám tam nějaké řízení a půjdu-li zvolna, jak mi staré nohy dovolují, do večera jistě tam dorazím.“

„Tož šťastnou cestu!“

„Hoši, mohli bychom pantátu doprovoditi alespoň přes lesy,“ navrhoval Vavřinec.

Podobalo se, že tento návrh přišel zvláště Hubertovi velice vhod; pravilť ke starci: „Jsem rád, že jsem se zde s vámi setkal; již dávno míním se vás na něco otázati.“

„Nuže, ven s tím, tys řádný mladík, Huberte; mám tě rád a co vím, nesmlčím před tebou; tak se jen taž.“

Vybídnutý nejprve rozpačitě pokašával, pak pronesl nesmělým hlasem: „Jsem více v cizině než doma a také se ostýchám každého žádati za vysvětlení té věci, o níž se jedná. Tudíž vás prosím, abyste mi řekl,

jak to bylo tehdy s onou záležitostí, když část měšťanů zdejších proti mému otci apelovala až k nejvyššímu duchovnímu soudu?“

„Ah, o to se ti tedy jedná?“ udiveně zvolal stařec; „pravda, bylo to vážné a ty nejsi již dítě, abys nepátral po jistotě. Nuže sečkej, rozmyslím se, abych ti vše, jak náleží, vysvětlil.“

Tak chvilku kráčeli mlčky podle sebe, stařec i mladík; oba jejich průvodčí zůstávali opodál za nimi.

„Kdybys tehdy právě nebyval v Drážďanech,“ počal stařec vypravovati, „byl bys zvěděl, jak již před třemi roky, právě dne 24. měsíce května, někteří učení Jílované předstoupili před městský magistrát, žádajíce, aby směli si koupiti místo pro vystavění kostela a při něm aby katolická fara ustanovena byla.“*)

„Tedy skutečnou jest pravdou, co za pouhé pověsti a domněnky posud jsem považoval, nevída nijakého dalšího výsledku od žádosti této?“ vece Hubert.

„Jěn sečkej na další vypravování,“ pokračoval stařík; „slavný magistrát žádost tu přijal, opatřil potřebnými doklady a odeslal k velebné pražské konsistoři. To bylo roku 1616 a ještě téhož roku konsistoř dne 7. prosince poslala svolení své k potvrzení arcibiskupovi adrianopolskému, papežskému vyslanci, odkudž nejpriznivější vyřízení došlo již 29. prosince.“**)

„Věru, chvályhodná to byla ochota a rychlost, s jakou duchovní úřady vaše záležitost onu projednaly; než jak to, že pak vše usnulo a nijaké přípravy další nečiní se k uskutečnění zámyslu pánů měšťanův?“ otázal se Hubert.

*) Farní památní kniha na rok 1616.

***) Obého povolení opis nachází se v pamětní farní knize na listu 65—66.

Provazník máchl rukou, řka: „Nebylo by o do-
brou vůli, leč nedostává se prostředkův. Ano, milý
hochu, my Jílované stále chudneme, naše domácí
obyvatelstvo dostává se do podruží přivandrovalých
cizáků, kteří mají na zřeteli pouze svůj prospěch a
přece nemilují zemi, v níž blahobytu se domohli.“

„Než nemysli,“ pokračoval stařec, zpozorovav
zaraženost mladíkovu, „že snad v nejmenším narážím
na rodinu vaši. Jsem stařec nad hrobem, katolické
moje náboženství učí mne snášelivosti, rád žiji v míru
a pokoji s veškerým sousedstvem a tebe, Huberte,
měl jsem vždy ve zvláštní oblibě, a proto snad od
zkušeného starce přijmeš otcovskou radu právě tak
upřímně, jak ti ji podávám.“

„O tom jsem přesvědčen, mistře Provazníku, že
s každým dobře smýšlíte.“

„Nuže, jedenkráte k tomu přece dojde, milý
hochu, že sem bude povolán katolický duchovní, a tu,
máš-li v úmyslu státi se nástupcem svého otce v ny-
nějším jeho úřadu nekatolického děkana, zlé a smut-
né mohou z toho ve městě našem mezi obyvatelstvem
povstati třenice. A otec tvůj, děkan Václav Berka,
jakoby přímo k tomu směřoval. Moha tušiti, že
vlády a pobytu jeho zde na mále, přece snažil se
státi zdejším usedlíkem, zakoupiv jeden z nejlepších
měšťanských domů. Pýchou a honosením vykládáno
mu to od rozváznějších lidí, kteří v chudobě a od-
říkání zvyklí jsou vídati pravé služebníky Kristovy.“

Mladík si z hluboka povzdychl a pravil: „Vy-
slovujete zde, sousede, co i já jaksi neurčitě jsem
tušil; než co se mne týče, můžete být bez obavy.
Nelpím na věcech pozemských, a kdyby nebylo drahé
mojí matky, nic by mne zde nepoutalo, a pevný jest
můj úmysl, i po ukončení svých studií setrvati v ci-
zině.“

„A co otec tvůj, co sestra Helena?“

„Otec můj, jak pevně doufám, povolí konečně naléhání mému, a odebere se za mnou, až drahé matky mé zde již nebude. Není tajemstvím, jak zlá choroba stále více hlodá na kořenu jejího života, a tu z lásky k ní a pomyšlením, bych posledních okamžiků života jejího zármutkem snad nezkalil, předčasně uzrál jsem na mysl i s druhy svými nemám nic společného, kromě stejného věku,“ truchlivě pronášel Hubert; pak oddychnuv si, pokračoval: „I o sestřičku mou Helenu dobře bude postaráno, ať již ocitne se v jakýchkoliv okolnostech života. Mohovitá příbuzná naše, bezdětná vdova v městě Čáslavi, požádala rodiče, abycom k ní Helenku poslali, že hodlá vésti přiměřený náklad k potřebnému vzdělání třináctileté dívky, již chce později učiniti jedinou dědičkou velikého majetku.“

„Zasluluje toho to líbezná a ctnostná dítko; věř, Huberte, málokterá rodina se může honositi tak dobře zvedenými dítkami, jako rodina vaše,“ řekl s přesvědčením soused Provazník.

„Toť zásluhou mojí laskavé matky,“ odpovídal mladík, pochvalou starcovou potěšený.

„Pravda, jeť všeobecně známo, jak jest paní Berková vzorem ušlechtilé manželky a matky,“ přitakal Provazník, v duchu dodávaje: „Škoda, že i dobrá tato paní trvá v bludném luteránském učení.“

Zabrání v rozmluvu nepozorovali chodci, že přešli již značnou část radlického lesa; Vavřinec s Prokopem právě je doháněli, když ocitnuvše se na mýtině spatřili dole pod vrchem vesnici Libeř.

„Nu, pěkný kousek cesty jste mne vyprovodili, hoši; je čas, byste se vrátili. Zastavím se dole v Libři u provdané dcery a po malém odpočinku a posilnění

vydám se zase na další cestu ku Praze," promlouval Provazník, podávaje jim ruku na rozloučenou.

„Tak jděte s Bohem a šťastnou cestu!" dodával Vavřinec.

Mladíci nyní obrátili se na cestu vedoucí k opuštěným radlickým dolům; rádi tam docházeli již od pacholeckých let, pátrajíce v opuštěných štolách a zasypaných šachtách po stopách dřívějšího výnosného dolování, znajíce pověřenou onu pověst, že právě zde nalezeno bylo za času Ferdinanda I. skutečné bílé zlato, a sám syn císařův, arcivévoda Ferdinand, vydal zvláštní písemný rozkaz — pečlivě posud v městském archivu uschovaný — aby nejvyšší mincmistr království Českého horníkům na Radlíku pracujícím 72 dolary odhadnuté ceny vyplatil za několik stuf bílého zlata, které prý se až posud jako veliká a památná vzácnost chovají na zámku Ambrasu v Tyrolích.

„V čase dosti krátkém již po druhé ubírá se náš soused do města Pražského, musí to býti asi vážná záležitost, která ho tam vede," s nepřímou otázkou obrátil se mladý Šizner k městskému písaři.

„Hm, ovšem, je to záležitost stejně vážná jako neveselá," odpovídal Vavřinec; „nedá se upříti, jak u nás ve městě stále hyneme. Doly stále méně vynášejí, a ti cizí, vládou sem povolání nákladníci všechen užitek a výtěžek nám ubírají, majíce více prostředků k dolování i více důmyslu, nežli zdejší horníci. Zdá se mi, že i Provazník nebude dlouho zdejším usedlíkem."

„Arci, všeobecný stesk nad tím se rozývá ve městě našem," svědčil Prokop.

Ještě dále podobně hovořili mladíci, pokud úzká pěšina, po níž kráčeli, na pokraji srázného dolu nečinila přítrže jejich rozmluvě.

II.

V malé, prostě obílené jizbici vedle rozsáhlého mazhausu domu Berkova seděla na lůžku, obložena se všech stran poduškami, paní prostředního věku, na jejíž ušlechtilé tváři písmem zřetelným a nesmazatelným vyryty byly stopy zlé a zákeřné choroby plicní, která život manželky Berkovy již po léta měnila v neustálé utrpení.

Sličné třináctileté děvčátko podpíralo hlavu nemocné o svá ramena a když poněkud ustal záchvat dusivého kašle, dívka, urovnavši matce podušku pod hlavou, usedla si na nízkou židli blíže lůžka.

„Helenko, mé dítě, již pouhá tvoje přítomnost blaze působí na moji mysl. Víím, kterak mohu ve všem spolehnouti na tebe, i dohlédni tudíž, aby Hubert našel všecko v pořádku uchystané, až bude odcházeti z domova. Víš, jaké prádlo a oděv bratru tvému jsem uchystala, i dbej, aby služka Klára ničeho nepomenula vložití do vaku,“ tichým hlasem a s patrným namáháním pronášela chorá paní.

„Jste nad míru, téměř zbytečně starostlivá, matičko,“ s úsměvem odpovídala dívka; „jak zarmoutil by se Hubert, věda, že i podobnými starostmi přitěžujete své chorobě. Zbytečně rozčilujete tak svou mysl; úplně spolehněte na nás, kteří s takovou láskou vás ošetřujeme.“

„Vím to, víím, drahé dítě, není věrnější duše nad naši starou Kláru; než pečlivá matka nikdy se nezapře, odchází-li z domu a ještě na dlouhý čas dítě přemilé. Vždyť ty i Hubert byli jste mi jedinou potěchou a radostí v celém životě.“

„Nemluvte tak mnoho, matičko, dlouhá řeč by vás unavila. S obavou pozorovali jsme, jak po několik dnů jest vám hůře,“ mírně promlouvala dívka, hladíc vyzáblou, bledou ruku matčinu.

„Jak také jinak. Na jaře vždy mi bývá nejhůře, a pak to stěhování sem z bývalého příbytku mne unavilo. Díky Bohu, že to již máme za sebou! Což tobě, milá Helenko, jak zalíbilo se v novém domově?“

„Máme to zde překrásné, matičko; otec ničeho nešetřil, co by nám připravilo potěšení a pohodlí, než já nejvíce oblíbila jsem si zahrádku při domě a již se těším, jak budu zalévati květinky, z nichž denně pěknou kytičku vám donesu jako vítaný pozdrav,“ odpovídala dívka.

„Aj, na to se tedy těšíš? Zapomnělas snad na ustanovení, abys jela k tetě do Čáslavi?“

„Nezapomněla, než uprosila jsem otce, abych nemusila odcestovati spolu ihned s Hubertem. Bratr zatím odejde sám a já se vypravím, až drahá matička moje opět poněkud zesílí a zotaví se ze své choroby,“ šveholila Helenka.

Utěšenou tu rozmluvu matěře s dcerou přerušil z blízkých pootevřených dveří tvrdý a přísný hlas, volaje: „Což neuložil jsem ti, Helenko, bys matku mnohou a dlouhou řečí nerozčilovala? Či si přeješ, bych toho litoval, že jsem ti povolil doma ještě delšího pobytu?!“

„Tatíček se zlobí,“ zajíkla se Helenka a její modré oči zalily se slzami.

„Tiše, dítě, usuš slzičky, nechť náрек tvůj otce zbytečně nerozhněvá; víš, jak je od nějakého času velice popudlivý. Zavinily to neshody, jaké má nyní téměř neustále s magistrátem a měšťany, nepřátel-sky proti nám stojícími.“

„A proč, matičko, hněvají se ti lidé na nás, vždyť jsme jim nic zlého neučinili?“ tiše se otázalo děvče.

„My arci nikoliv, a vše mohlo býti opět dobré, kdyby náš otec býval přístupnějším dobře míněným slovům mým a radám přítele našeho, pana Matěje

Šiznera, v jehož domě po leta jsme měli vlídné útočiště. Než již se stalo, i nezbyvá nežli trpělivě nésti břímě, jaké Pán na bedra naše naloží. Ty, Helenko, nemáš s to posud rozum, ale bratr tvůj Hubert se úplně srovnává se mnou, jak mnohem více bylo by lze zde poříditi vlídnou povolností, nežli železnou zvůli.“ Ač manželka Berkova promlouvala vše tichým, ztlumeným hlasem, přece polekaně pozvedla svých zraků, když manžel její právě v tomto okamžiku vstupoval do jizby.

Václav Berka byl vysoké, kostnaté postavy; obličej jeho zváti by se mohl dosti příjemným, kdyby z očí nebyla mu vyzírala bezmezná pánovitost a zvůle. Rovněž byl znám pro svou velikou ctižádost a mstivostí jeho obávali se tak mnozí, kteří šlechtou manželku jeho i dítky měli u veliké oblibě.

Skloniv se k choré paní, laskavě se otázal: „Jak se ti dnes daří, Rozino?“

„Ach, mnohem lépe, milý manžele. Přispělť k tomu značnou měrou klid, jehož nyní ve vlastním domě užívám,“ zněla mírná odpověď.

„A kterého jsi tak dlouho neměla. Oh, vzpomenu-li si, co hořkosti a hněvu předcházelo, nežli jsem se mohl ujistiti, že odpůrci naši jen tak snadno odtud mne nevypudí! Ovšem, úřadu mého po čase snadno by mne mohli zbaviti, než jsem-li jedenkrát zdejším usedlíkem, tu věru již hrubého násilí by musili užití, abych jim sám odešel s cesty.“

Prudce a vášnivě promlouval takto děkan Berka, než vida, jak manželka jeho při řeči té bledne a se chvěje, umkl a k Helence s otázkou se obrátil:

„Je-li pak již připraveno vše k odjezdu Hubertovu?“

„Ano, tatíčku, já i Klára vše jsme vykonaly dle nařízení matčina.“

„Dobře. Víš-li snad, kam Hubert prve odešel?“

„S Vavřincem Brychtou a s mladým Šiznerem měli umluvenou vycházku na Radlák, než před hodnou chvílí se již vrátili a viděla jsem je všechny vcházeji do domu Provazníkovy,“ odpovídala Helenka na otázky otcovy, než její poslední slova Berka prudce přerušil hněvivým zvoláním: „Jakže, k Provazníkovům že šli?“

„Ano, bezpochyby se tam šel bratr také rozloučit,“ zněla odpověď.

„Dobře, nyní můžeš odejít, Helenko, rád bych s matkou o čemsi vážném promluvil.“ Úzkostlivě patřila paní Berková na muže, který nyní velikými kroky chodil po jizbě; pak stanuv před manželkou, pronesl rozhodně: „Poslyš, Rozino, rád bych tě slov těch ušetřil, než nemohu a nesmím dále otálet, abych ti vložil na srdce, bys Hubertovi a zvláště Heleně přísně zakázala všechen styk s rodinou Provazníkovou.“

„A proč, milý manžele? Jsou to hodní lidé, až posud žili jsme s nimi v pokojném susedstvu, a dcera jejich Maří lne k naší Helence jako k vlastní sestře, já pak dívku tu vpravdě mateřsky miluji.“

„Právě proto musí se styk s nimi přerušiti! Či nevíš, že jsou odpůrci našeho náboženství a víra Helenina že by snadno jejich příkladem porušena býti mohla? Již dávno ukazoval jsem na to, než ty ve své shovívavé dobrotě nikdy jsi nedbala varovného hlasu mého, stále jen ukazujíc k její náboženské snášelivosti, již dávalas mi jednou za příklad. Kéž bys byla věděla to, čeho nejnověji jsem se dozvěděl!“

„Což míra utrpení našeho posud není naplněna? Ještě příkoří jakés nové pohne se na nás?“ úzkostlivě otázala se paní.

„Nemusíš se tak příliš děsiti. Dosti dobře vše ještě skončilo. Víš-li pak, co toho bylo příčinou,

že náš syn Hubert nechce ani slyšeti o tom, aby se stal kdysi mým nástupcem v úřadě zdejším?“

„Nikdy se tím netajil, že zde nenalézá pro sebe vhodného působiště.“

„Jen tomu věř! Příčinou všeho jest dcera Provazníkova, panna Maří, kterou sobě Hubert již od dětství oblíbil, a věda, že je nyní zaslíbena městskému písaři Brychtovi, odchází odtud, aby prý nebyl jejich štěstí na závadu a také aby snáze zapomněl a nabyl opět duševního klidu.“

Paní si povzdychla; nevypravoval jí pan děkan nic nového. Ona již dávno vše to vytušila citem mateřským. Vykládaje si mylně její mlčení, děkan pokračoval:

„To vše svěřil mi Hubert, když jsem naň rázně uhodil. Nikdy nedal bych mu své svolení ke sňatku s katoličkou, jejíž otec je mimo to v táboře mně protivném.“

„Jak mnohem lépe bylo, pokud nenastaly tyto neblahé třenice,“ pronesla paní.

„Ovšem. Než já jim dokážu, co proti mně zmohou! Děkan Václav Berka nedá se tak snadno vypuditi ze svého výnosného úřadu, a až k tomu konečně dojde, uvidíme kdo s koho!“

„Mírní se, milý manžele. Posud se nic nedělo mimo to, že před více než třemi roky došlo magistrátu povolení ke zřízení katolického kostela; než zdá se, že měšťanstvo s provedením příliš nespěchá,“ chlácholila paní.

„Kdo ví, co potají se proti nám kuje; než mne nenaleznou nepřipravena! Můj dům bude mou tvrzí. A až bude Helena v Čáslavi, nijaké ohledy nebudou mne již vázati k bývalému sousedstvu.“

Tak smýšlel a podobně též se vždy choval děkan Berka. Nebylo tudíž divu, že i jeho vlastní přívrženci se od něho odvraceli.

Hubert odcestoval provázen žehnáním matčiným, jež v duchu se tázala, uzří-li kdy ještě za svého života toto své dítě. A když působením blahodárného léta i zdraví paní Berkové značně se upevnilo, vypravena z domu i Helenka. Věrná služka Klára pečovala horlivě o dobrotivou velitelku a pan děkan mohl vésti spokojený a utěšený domácí život, kdyby neklidná povaha jeho nebyla stále ve všem nalézala látku k marnému hloubání a ke zbytečné nespokojenosti, ač jiného tím nedocílil, leda že otravoval tak život své manželky, svých spoluobčanův a hlavně svůj vlastní. Tak uplynulo zvolna půl druhého léta. Bylo to kdysi v pozdním podzimu, když Berka, všecek se chvěje, v tváři zsinalý jako mrtvola, vkročil do komnaty manželčiny. V ruce držel jakousi listinu, při jejímž spatření paní Rozina neblahým pojata tušením zvolala: „Zajisté přinesl list tento nějakou neblahou zvěst Jobovu?! Ani nevím, proč již při spatření posla, jenž ji přinesl, zmocnila se mne taková obava! Odkud přijel neblahý ten zvěstovatel?“

„Z Prahy!“

„A jaké zprávy přináší?“

„Ty jsou nade vše pomyšlení hrozné, milá ženo!“

„Nenapínej déle moji zvědavosti, milý manžele; jsem připravena vždy všecko, zlé i dobré, s tebou snášeti,“ promluvila konečně paní Rozina.

„Nuže poslyš, milá choť. Tento list je z Prahy od mého přítele, jenž mi v něm sděluje žalostnou pro nás zprávu, že včera, dne 8. listopadu, na Bílé Hoře Fridrich Falcký na hlavu byl poražen a z Prahy uprchl a Ferdinand po slavném vítězství opět na království dosazen bude. Nyní to věru se mnou a s ostatními spolubratřími mými nedobře skončí, neboť Ferdinand, jakožto horlivý katolík pečovati bude o rozšiřování a zvelebování víry katolické.“

Ve svém zármutku nepovšimnul si Berka, jak záhubně zvěst jeho na chorou manželku působí. Paní Rozina, jsouc vždy taková tichá duše, nikdy nemíchala se do náboženských rozmíšek; bylať v duchu nakloněna pravému vyznání katolickému, a kdyby byla zůstala déle na živu, dceři její Heleně mnoho soužení a slz bývalo by uspořeno, neboť již z ohledu na churavou manželku byl by se děkan Berka mírnil, když po letech dcera jeho hodlala vstoupiti do lůna katolické církve. Ji, totiž paní Rozinu, zpráva chotě jejího o porážce Fridricha ani tak neohromila jako děkana, ona lekala se spíše vyplývajících z toho následkův a chvěla se, jak prudký a nesmířitelný Berka ponese tuto nepředvídanou ránu osudu, jež byla proň ta nejhorší, již vůbec mohl očekávati. Vzpomnělať si, jak ji manžel vždy vyrážel, aby jen byla dobré mysli, že ještě mnohá léta Bůh ji zde ponechati i zcela uzdraviti může, bude-li se tak jeho nevyzpytatelné Prozřetelnosti líbiti, a napomínal, aby jen lékův od lékařů nařízených pilně užívala. Ale žalostný stav paní Roziny se málo lepšil, souchotě její byly nevyлéčitelny. Přece však při náležitém ošetřování, lékařské pomoci, při bedlivém se chránění všech škodlivých pokrmův i častého rozčilení byla by mohla život svůj ještě mnoho roků zachovati, kdyby nyní k jejímu neduhu veliké trápení se nebylo připojilo a lítost na jejím srdci hlodající stále byla neužírala kořenu života těžce zkoušené paní.

Vyslechnuvši neblahou zvěst, přitiskla ruku na mocně bušící srdce, ale oddaně při tom pohlédla k nebi. Vědělať, že co Bůh činí, dobře činí, ale jí šlo také o manžela, strašlivou touto zvěstí nadobro zdrceného; i přemáhala se, pokud mohla, a ačkoli sama útěchy i bedlivé péče potřebovala, neustávala dodávati Berkovi statečné mysli.

Děkan Berka ovšem, když příštího dne opět nabyl chladnější mysli a z ohromení svého se vzpamatoval, ihned rozpoznal pravý stav věrné a upřímné choti své. Přemáhal se tudíž, pokud mohl, stavěl se býti upokojené mysli a hleděl ji nyní sám všemožně potěšiti. Než paní Rozině neušel jeho tajný bol, tesknost a zloba, již nyní vřel proti všemu katolickému, trápila se nad tím, chřadnouc vůčihledě, a na den Nového roku 1621 již na smrtelném lůžku ležíc se svým manželem se loučila a dceru svou Helenku poroučela otcovské jeho péči, jakož aby jí déle v Čáslavi nechal, a vymohla na něm slib, že nikdy jakékoli náklonnosti dceřina srdce brániti nebude. — Potom klidně skonala.

To byla opět nová, truchlivá rána pro Berku, jenž srdečně želel úmrtí šlechetné choti. Časně z rána odeslal příležitost do Čáslavě pro dceru a s těžkým srdcem konal přípravy k nastávajícímu pohřbu.

Mínil sděliti vlídně a šetrně Helence truchlivou zprávu při jejím návratu, leč prostý, neobratný vozka cestou Helence bez obalu řekl, jak těžká ztráta postihla ji úmrtím matere.

A proto dívka, jakmile povoz stanul a spatřila otce, se srdcelomným štkáním do náruče jeho se uvrhla.

„Neplač, dítě,“ těšil ji Berka, „zármutkem ničeho nedocílíš, spíše přej nebožce matere onoho klidu a míru, po němž zde na zemi nadarmo toužila. Věděli a byli jsme připraveni na konečnou tuto ztrátu, i nemohlo také jinak býti, když hodinka jejího zde přebývání vypršela.“

Dívka vidouc, že také otec všecek zármutkem je sklíčen, statečně hleděla se přemáhati. Po pohřbu matčině pevnou rukou ujala se vlády v domě, a veškeré sousedstvo záhy si oblíbilo sličnou, ctnostnou a pracovitou dívku, jež čítala nyní šestnáct rokův

a svým chováním otci jen potěšení činila. Hledíc od něho zármutek zapuditi, sama svůj bol pro nebožku matku tajila, stavěla se spokojenou i veselou, ale aby také otce upokojila, nijak se jí nedařilo.

Děkan Berka netruchlil ani tak nad smrtí manželčinou, jako se soužil nad následky, kterých z vítězství Ferdinandova na Bílé Hoře denně se obával.

A to vše nemělo býti poslední krutou ranou v jeho životě. Hubert zvědév v cizině o smrti drahé mateře, přispěchal z Drážďan do Jílového a oplakav rodičku svoji, rozhodl se po několika dnech odebrati se do Slezska, kdež nyní po ukončení studií svých dosáhl kazatelského úřadu. Odcházeje, teskně se loučil s bývalými druhy i s upřímnou sestrou Helenou. O jeho dalším osudu jest pak v městské pamětní knize jílovské z r. 1621 na listu 21. zaznamenáno, jak ve Slezsku od Poláků silně ubit jsa, jen stěží životem vyvázl, o čemž otci zprávu podával spolu s oznámením, že vzdávaje se úřadu kazatele, stolice učitelské někde v dálné cizině spíše dosíci doufá.

Snad bylo štěstím pro paní Rozinu, že nedočkala se tohoto případu, jenž Helenu i jejího otce nadmíru velice zarmoutil. A ještě jiného, krutějšího zármutku milosrdná smrt nebožku paní Berkovou ušetřila, když totiž hned roku následujícího, z jara 1622, z kláštera sv. Jakuba v Praze přišli do Jílového dva bratřimniši řádu sv. Františka čili Minorité, a ti hned na náměstí nedaleko farního kostela sv. Mikuláše tři domy podle sebe stojící si vyhlédli a prohlásili, že je k založení kláštera koupí.

Berka zvědév o tom, velice se mrzel, poznávaje, že v úřadu svém zde asi dlouhého trvání míti nebude. Když pak došlo povolení od nejvyššího minc-mistra království Českého, sepsána ihned kupní smlouva, v níž uvedeno, že Minorité od sv. Jakuba získali

ony tři domy koupí právoplatnou, určené, aby na jejich místě byl založen rozsáhlý klášter.

První dům, jenž slul „stará radnice“, koupili od Krištofa Provazníka, druhý po nebožce Anně Lucii Mičanové a třetí od Matěje Šiznera.*)

Nebylo divu, když se Berka za těchto okolností stával stále zarytějším a zasmušilejším; jeho štěstím bylo, že dcera tak láskyplně pečovala jak o tělesné tak o duševní jeho potřeby a v prázdné chvílce beroucí si záminkou vlastní zotavení, otce odváděla z neutešeného okolí domácího. Nejraději s ním chodívala na procházku k Žampachu, k místu asi půl hodiny od Jílového vzdálenému, kdež puchýrna (stavení, v němž se ruda tluče) a několik kopek stálo, a tam u břehu řeky Sázavy s potěšením sledovala tok průhledných vodních vlnek. I otec její částečně zde zapomínal vlastních svízeľův.

III.

Nedaleko pravého břehu Sázavy blíže k Jílovému na vysokém vrchu strměla tehdy starověká rytířská tvrz Hrádek. Pod ní s jedné strany táhla se hluboká rokle, v níž voda od města do řeky se valila, a s druhé strany tekł potok Borecký. Naproti tvrzi k polednímu jest vysoký vrch Bělov, z něhož, jak až na naše časy zachovaná pověst vypráví, za času císaře Karla IV. na vystavění pražského kamenného mostu mnoho čtverhranného kamení odvezeno bylo.

Skrovná a nepřiliš výstavná tvrz byla však stavěna přepevně, neboť svého času ani Žižka se svým vojskem ztroskotati ji nemohl, ačkoli celé město Jílové v rupy a popel obrátil. Pouze hradby zde a onde porouchal, a stopy nepřátelských útoků posud byly zde patrný.

*) Městská pamětní kniha na rok 1622, list 25.

Na počátku sedmnáctého století žil na tvrzi staříčský již, ale udatný rytíř Vladiboj, horlivý katolík, který již za tou příčinou nijakých styků s jílovskými horníky nepěstoval, poněvadž docházeli do nekatolického chrámu. Proto dal značným nákladem zříditi na tvrzi domácí kapli, při níž vydržoval si chudého bratra-mnicha, jenž zde každodenně pro rytířskou rodinu i domácí čeleď služby Boží konal.

Manželka rytířova byla rovněž paní ušlechtilá, žijící pouze pro svou rodinu a nalézající zalíbení jedině v konání dobročinných skutků. Nebylo tudíž divu, když jediný jejich syn Vítězomír byl mladík chrabrý, udatný, kteréžto vlastnosti vštěpoval mu otec, kdežto matka v duši jeho vypěstila jemnocit a pravou zbožnost. V bitvě na Bílé Hoře syn rytíře Vladiboje bojoval udatně pro Ferdinanda a druhého roku po tomto slavně obdrženém vítězství ozdoben ostruhami rytířskými — sám císař Ferdinand ho na rytíře pasoval — navrátil se na otcovskou tvrz k potěšeným rodičům.

Mladý rytíř čítal tehdy 22 roky, a že na blízku žádného rytíře nebylo a v Jílovém toliko rytíři Mičanové sídlili, meškal Vítězomír hlavně doma, zabývá se lovem v blízkých lesích, a někdy na krátký čas koňmo do Prahy zajel.

A tak jednoho dne, z projížďky takové se vracuje, když dojížděl k Žampachu, spatřil mladistvou, sličnou dívku, která starce zkormouceného i nevlídného vzezření opatrně vedla po úzké a kamenité cestě, aby nedošel snad úrazu.

Dívka, zaslechnuvši opodál dusot koňský, pohlédla se a zočivši mladého rytíře, uzardělá zraky k zemi sklopila. Překvapen její sličností pohlížel jinoch za nimi a když zašli, pravil sám k sobě:

„Kdo jest tato dívka? Nikdy jsem jí posud ani v Jílovém nezočil. Vede se s Václavem Berkou; toho

znám, jest to děkan jílovský. Či byla by to snad jeho dcera, o jejíž ctnosti a kráse tak mnoho se vypráví? Věru, dobrota s nevinností snoubí se s panenským půvabem na obličejí té panny; než jakkoli mocného dojmu na srdce mé učinila, je-li dcerou Berkovou, musím na ni zapomenouti již pro ten rozdíl náboženský; vyznávámeť každý jinou víru.“

Také Helena stále se v mysli podobou mladého rytíře obírala, netušíc, že Vítězomír hned druhého dne zajel si pod jakousi záminkou k rytíři Mičanovi, jenž ve výstavním domě nedaleko kostela přebýval, aby zvěděl něco bližšího o dívce, jejíž obraz nemohl z mysli vypuditi.

Domněnka jeho se potvrdila; nabyl jistoty, že spatřil dceru Berkovu, nad čímž nemálo se zasmušil a pln nespokojenosti domů na Hrádek se ubíral.

Neušlo pečlivým rodičům, jak syn jedináček chřadne, vzdychá a bledne, takže jednoho dne starostlivá máti pronesla: „Tuším, že ten pokojný osamělý život již se ti znechutil; nemáš zde nijaké zábavy ani kratochvíle a snad toužíš po hlučném životě na hradě Pražském?“

Když syn odpověděl toliko hlubokým povzdechem, pravil nyní také otec: „Nedomnívej se, synu, že ve zlé bychom ti vykládali, kdybys toužil ven, mezi mladíky stejného věku. Mládí má svá práva a bez obavy můžeš vysloviti jakékoli přání, v ničem nebudeme vůli tvou omezovati.

„Ach, netoužím po zábavě ani po kratochvíli; zármutek, jenž hlodá na srdci mém, jest jiného druhu,“ povzdychl jinoch.

„Ani rodičům svým se nesvěříš, aby tě potěšili, a je-li v moci jejich, by odstranili příčinu tvé žalosti?“ s jemnou výčitkou pronesla rytířka.

„Vidím, že by bylo neupřímností tajiti déle před vámi, čím kormoutí se má mysl; dívku sličnou a

ctnostnou jsem si zamiloval, aniž bych měl naděje, že manželkou mojí kdy se státi může," pronesl jinoch.

„Je-li chudobná, avšak z rodu urozeného, nebudeme tvé volbě brániti," pronesla matka po krátké pomlčce.

„Ne tak, milá choti, nemusí to býti právě urozená šlechtična, jen bude-li počestná a zbožná, rádi ji přijmeme za dceru," vážně pravil Vladiboj.

„To jest," radostně opáčil Vítězomír, „ale co nás od sebe dělí, jest různé vyznání náboženské, jeť ona nekatoličkou.“

„A zajisté dcerou některého horníka jílovského?"

„Otec její jest luterský jílovský děkan, Václav Berka.“

„Tedy sličnou Helenu jsi sobě oblíbil, synu?" s patrným ulehčením pronesla paní. „Jeden každý velebí jen dobré vlastnosti dívky této; znala jsem ušlechtilou máteř její i vím, jak pouze dobré símě v srdéčka dítek svých vkládala. Ovšem, zlá to věc, že otec její je tak nesmířitelným odpůrcem naší víry.“

„Pravdu máš, milá choti, i já podobně smýšlím," vece rytíř; „než pravdou rovněž jest, že lidské srdce v náklonnosti své poroučeti si nedá. Vždyť i ti nebozí vyznavači luteránské víry jsou našimi spolu-bratry, také předrahou krví Kristovou vykoupeni jako my, jsou dítkami Otce nebeského, a přál bych jednomu každému z nich, by přišli k poznání náboženství katolického a tak se zdokonalovali ke svému spasení.“

„Matko laskavá, otče drahý, vy neodsuzujete náklonnosti mé k této dívce?" radostně otázel se mladík.

„Naopak, rádi požehnání své ke sňatku manželskému vám udělíme, odřekne-li se dívka bludné víry a stejně s námi Boha vyzývati bude.“

„Nuže," radostně zvolal mladý rytíř, „také já ode dneška budu Boha vroucně prositi, aby jeho ne-

konečnou dobrotivostí i dívka tato poznala jediné spasnou pravdu!“

„Toť tvojí povinností,“ dokládal otec, „tak velí Ježíš Kristus, též i rozum náš a srdce.“

Po této rozmluvě se Vítězomírovi velice odlehčilo. Seznal sám na sobě nejlépe požehnání rodinné lásky a vzájemné důvěry se shovívavostí k jiným, jaká panuje v kruhu křesťanské rodiny. Jelikož se nemusil obávat, že dobré rodiče svou volbou zarmoutí, zajížděl nyní častěji do Jílového a rovněž se mu nejjednodušší podařilo zastavit Helenu na cestě k Žampachu, kamž zvláště za nedělního odpůldne vycházela v průvodu paní Maří Brychtové, manželky městského písaře. Obě přítelkyně lnuly k sobě upřímnou láskou, ale od té doby, kdy otec paní Maří, starý Provazník, dům svůj prodal, aby na jeho místě mohl býti postaven klášter, zahořel k němu děkan Berka záští nesmířitelnou a dcera jeho jen potají mohla se s bývalou družkou scházeti. A panna Helena měla potřebí starší, upřímné důvěrnice; služka Klára byla sice věrná osoba, ale přece jen obmezená, a dcera Berkova, jsouc celý čas připoutána k nevlídnému, rozmrzelému otci, podobala se ubohému vězni, jemuž jen na chvílku zasvitne blahá svoboda.

Nevyčerpatelná byla její trpělivost k otci, jenž rozmrzen nad tím, že bratři Minorité, stavíce rozlehlou budovu klášterní, spolu se domáhali bývalého starého práva na farní kostel, zlobou stíhal každého, kdo mu přišel na blízko. Neutěšené byly tehdy poměry v Jílovém, a nejvíce jimi trpěla nevinná dcera Berkova. Ještě štěstí, že v rodině Brychtové měla přátele oddané a upřímné, kteří více nežli vlastní otec její dbali štěstí a prospěchu Helenina. V tom byl jim věrně nápomocen Prokop Šizner, jenž zaujímal dobré a přední místo mezi domácí čeledí na Hrádku ve službě otce Vítězomírova. Nezůstaly

nepovšimnuty časté návštěvy mladého rytíře v domě Mičanově, kamž Vítězomír jedině proto docházel, aby zahlédl spanilou Helenku. Dobře postřehl Vavřinec Brychta, co toho asi příčinou, a kteréhosi večera pravil manželce: „Kéž by to nebe tak zařídilo, aby Helena stala se chotí hradeckého rytíře. Hodili by se k sobě tito dva mladí a šlechtění lidé.“

„A co by bylo na překážku spojení tomu nežli snad dočasné bránění děkana Berky, jenž by snad konečně se dal přemluvit, aby nestál v cestě štěstí svého dítěte?“ otázala se paní Maří.

„To ho dobře neznáš, doufáš-li v jakoukoli jeho povolnost. Jeho ctižádostivá umíněnost nezná mezí. Dceru svou raději obětuje smrti, nežli by svolil, by se zřekla své víry, a nestane-li se tak, nebude Helenka nikdy chotí rytířovou,“ vykládal Vavřinec.

„Avšak kdo zabrání Heleně, aby přestoupila na víru katolickou, když jí její svědomí k tomu bude nabádati? Víím, že tajně dochází k rytířce Mičanové, která s ní v bibli čítá a Písmu svatému ji vyučuje, snad na žádost samého Vítězomíra, jenž se s dívkou ve vší počestnosti schází, kdykoli ona v mém průvodu k Žampachu si vyjde. I vyslovil se onehdy mladý rytíř, že otevřeně i poctivě požádá děkana Berku o ruku dceřinu, že však mu nesmlčí podmínku, za jakou se tak může státi. Hlavní věcí jest, že dívka jest svolná; škoda její nebožky matere, ta by laskavě i vlídně vše urovnala, což nyní, tuším, bez tuhého odporu nepůjde.“

A manželka Brychtova se nemýlila. Panna Helena již příštího dne s bolestným štkáním se jí vyznala, že otec na ucházení se rytířovo odpovídal jízlivou zlostí a po jeho odchodu dceři pohrozil hněvem, vyděděním, ba dokonce strašnou kletbou. Avšak Helena byla již dostatečně vnikla v taje spasení víry Kristovy, než aby se nechala zviklati ve svém úmy-

slu státi se katoličkou, a rovněž její náklonnost k mladému rytíři byla hluboká i vroucí, a ona v duchu slibovala zůstatí mu věrnou po celý svůj život až za hrob, kdyby se manželský sňatek jejich neměl uskutečnití.

Jako žízivý poutník po studánce s křišťálovou vodou práhla duše dívčina po pramenu jediné pravé víry; seznávala z řečí Vítězomírových, jak utěšená shoda jest v jeho vlastní rodině, sepjaté požehnanou páskou pravé víry Kristovy. Nemohla jinak nežli v duchu srovnávati shovívavou lásku rodičů jinochových se zarputilostí vlastního otce. Byla však příliš citlivou a dobrou dcerou, než aby mocí domáhala se něčeho, a tudíž jen s trpělivostí v pravdě křesťanskou snášela útrapy, jakých jí bylo zakoušeti. Manželka rytíře Mičana i paní Maří Brychtová dodávaly Heleně naděje, že otec časem snad přece povolí, jen až pomine zlá nakvašenost jeho mysli. Než i tato slabá útěcha zklamala dívku, a to způsobem nejstrašnějším.

Bylať právě středa, den 14. měsíce června, když městský radní písař Vavřinec Brychta vstupoval do domu Berkova nesa úřední listinu. Spatřiv Helenu, ana v zahrádce na trávníku prádlo polévala, tázal se: „Doma-li pan děkan? Cosi důležitého jest mi vyříditi.“

„Ve své jizbě mešká otec, psaním zaměstnaný,“ pravila dívka, hosta dále uvádějíc. Nedlouho zdržel se pan Vavřinec a když po odchodu jeho Berka listinu pročítal, s hrůzou pozorovala dcera jeho, kterak s tváří bledou a bez vlády na sedadlo se zhroutil.

„Co jest, otče, jaké neštěstí stahuje se opět nad našimi hlavami?“ úzkostlivě otázala se Helena.

S přemáháním odpovídal Berka: „Již je to zde, konečně přišlo, čeho jsem se hned po bitvě bělohorské

vždy obával. Vladařství nechce naše náboženství trpěti a bez meškání z české země vypraviti se mám! Zde jest vypovídací listina.“

„A nebylo by pomoci, otče můj, kdybys úřadu svého se vzdal a z majetku nastrádaného klidně a spokojeně žil v ústraní jako zdejší usedlík?“

„Ovšem, to bych ze země nemusil, než to by se u mne rovnalo smrti. Dokavad živ budu, nevzdám se úřadu kazatele farního. Nežli však v cizinu se odeberu, četné přívržence své všemožně pro sebe získati se vynasnažím, snad pomocí jejich zdaří se mi odvrátiti hrozící zlo.“

Děkan popsav malou škartici, odeslal ji po služce Kláře do rathouzu, a mezitím, co Helena ve své komůrce na kolenou klečíc při vroucí modlitbě slzy prolévala, otec její vřel hněvem a nenávistí, očekáváje hosta, o jehož příchod byl požádal. Netrvalo dlouho a slovutný pan Ezechiel Osvald, primas města Jílového, vstupoval do stavení Berkova. Děkan uctíval hosta vínem, a vida, jak pan primas, jeden z přívrženců jeho, myslí dodati se mu snaží, důrazně pomoci města v záležitosti své se dovolával.

„Jen velmi nerad poslal jsem vám, milý příteli, neblahý ten vypovídací rozkaz od nejvyššího českého mincmistra, jímž se luterané z Čech vypovídají a kostely jejich zapečetiti se káží. A tu jsme ihned psali a po schválním poslu rychlou vypravili žádost, by nám dosavadní duchovní pastýř byl ponechán.“*)

„A domníváte se, pane primase, že listina ta bude míti účinku?“

Pan Ezechiel pokrčil rameny, řka: „Učinil jsem, co bylo v moci mé; zklame-li nás to, může býti ještě jeden prosební list jménem obyvatelstva vyhotoven.“

*) Městská pamětní kniha na rok 1623, list 29.

Jako bleskem rozlétla se po městě pověst, že tamější děkan ze země vypovězen. A tu zarmoucení jeho přívrženci společně se uradili, by na nejvyšší místo podána byla prosba za ponechání posavadního kněze. I byla opět na radnici napsána úřední listina, kterou schvální posel v sobotu 17. června na patřící místo nesl, a sebou, aby prosba spíše vyslyšení došla, 15 kuřat a sedm kop rakův vzítí musil. *)

Než Jílovští s touto žádostí tehdy nepochodili, a již druhého dne došel od nejvyššího mincmistra přísný rozkaz, aby nekatolický kněz z města byl vypraven. **)

Zvěděv o tom Berka, byl by si v zaslepenosti své snad na život sáhl, kdyby Helena lahodnou domluvou a pozorností nebyla ho potěšila. Již neměl zde nijakého stání, odmítaje rady svých přátel, aby zde zůstal nadále bydliti jako usedlý soused a osoba soukromá. Jen do ciziny nyní toužil, k odstěhování se chystaje, a vymohl si úřední lhůtu ke svému zde pobytu, pokud by svých záležitostí a prodeje domu neukončil.

Nová bolest brzkého rozloučení nastávala nyní Heleně i mladému rytíři, jenž si netajil, jak hlavně k vůli němu Berka odtud pospíchá, aby své dceři znemožnil veškeré s ním spojení. Zapřísahal se Berka, toho že nikdy nebude, aby dcera jeho směla se státi katoličkou a kříž, jež on v nevalné choval vážnosti, nikdy že u ní nesmí zvítěziti . . .

Věda, jak nešťastnému vypovězenci třeba jest potěchy, nepřemlouval Helenu, když chystala se jako upřímná dcera otce do vyhnanství doprovázeti. Sílilať Vítězomíra naděje, které dodala mu zbožná matka těmito slovy: „Manželství uzavírají se v nebi

*) Tamtéž.

**) Tamtéž.

u Boha; bude-li v tom svatá jeho vůle, panna Helena manželkou tvou se stane, byť odešla až na druhý konec světa.“

Dívce nemohla nijak prospěti, leda že přičinil se hradecký rytíř, že dům otce jejího za slušnou částku peněz dal zakoupiti prostřednictvím starého pana Matěje Šiznera, otce vždy věrného služebníka svého Prokopa, což ještě téhož roku 1623 do městských knih na věčnou pamět bylo zaznamenáno.

Když měl již všecko k přestěhování uchystáno, zašel si děkan Václav Berka kteréhoš dopoledne do Kamenného Přívozu, aby se rozloučil s tamními přáteli. Helena posledně trhající kvítka v zahrádce, zkrápekla je hořkými slzami. Tu zaslechla dobře povědomý dusot koně, a vzhlednuvši, radostně zvolala: „Vás samo nebe sem posílá, pane rytíři; přitěžovaloť nemálo mému zármutku, protože jsem nevěděla, kdy a jak se s vámi rozloučím.“

„Což odjíždíte tak nakvap, drahá Helenko?“

„Ano, již zítra vypravíme se na cestu z Jílového.“

„Domníval jsem se, že se tak stane až po týdnů.“

„Toť byl původní úmysl mého otce; než včerejšího dne doštal radostnou zprávu, že má býti farním kazatelem v městě Würzburku, i odeběře se tam, kdežto dříve nemálo se rozpakoval, kam bychom se měli obrátiti, zda do Prus nebo do Saska. Již tedy rozhodnuto a já vám, drahý Vítězomíre, dávám poslední s Bohem.“

„Jsem rád, že vím, kam se odeběřete; než zůstanete mi věrnou, Helenko, i pevnou v té víře, v jaké jsem vás upevnil?“

„Vždy a všude; nejsemť nestálé a těkavé mysli. Ach, jakou útěchou bude mi náboženství vaše! Ať nás osud zavede kamkoli, duše naše, spojeny páskou přátelskou, stále budou dlíti u sebe.“

„Ano, tak se stane. Žehnám cestě vaší, ač lituji, že moje dobrá máti nemůže vás již nyní objati jako svoji dceru. Nuže s Bohem, s Bohem!“

Smutně ubírali se vypovězení následujícího dne z Jílového. Helena seděla na voze, kamž jen poskrovnu bývalého majetku bylo naloženo. Otec její s několika sousedy kráčel podle vozu vzhůru Pražskou silnicí a děkoval jim za ochotu, s jakou na úřadě umožnili výhodný prodej jeho majetku. Netušil, že to bylo jediné zásluhou mladého hradeckého rytíře, jenž užil prostřednictví cizích lidí, aby značnou část peněz vyplatiti mohl a tak milovanou dívku v cizině nedostatku i strádání ochránil.

Obyvatelstvo jílovské posud nezapomnělo přísahy Berkovy, že dcera jeho nikdy katoličkou, aniž manželkou rytíře z Hrádku státi se nesmí, a přec již po půl třetím roce syn rytíře Vladivoje a dcera Berkova oddáni byli v tamějším katolickém chrámu Páně, zasvěcenému nyní patronu českému svatému Vojtěchu.

To přihodilo se následující shodou podivných okolností.

Přibyv do Würzburku, bývalý jílovský děkan Václav Berka s velikou horlivostí ujal se nového úřadu; podnětem k tomu byla mu též ta okolnost, že s tím byly spojeny veliké příjmy. Ctižádostivý muž říkával nyní častěji své dceři — pro niž přítomný blahobyt nijaké ceny neměl — aby ji obveselil: „Hleď, Helenko, nijak jsme si nepohoršili touto záměnou. Tam v Čechách, v malém hornickém hnízdě, byla jsi se svou sličností i dobrými vlastnostmi takměř zakopána, kdežto zde staneš se záhy jednou z nejbohatších nevěst a ucházeti se budou o tebe synkové vzácných zdejších patriciů, z nichž jedenkaždý mnohem větším jest boháčem, nežli onen ne-

valně zámožný rytíř na Hrádku, jehož abys z mysli a ze srdce vypudila, vroucně si přeji.“

Helena neodmlouvala takovým slovům. Trpěla mlčky. Oporou byl jí Bůh a čistá láska k Vítězomírovi. Nebyliť milenci úplně beze zpráv o sobě a mladý rytíř mnohdy i schválněho posla vypravil s listem k Heleně, kteráž mu pak radostně odpovídala. Tu stalo se, že kdysi za dusného dne letního v nesmírném parnu děkan Berka měl kázání pod širým nebem, neboť v malém kostelíku všichni věřící směstnati se nemohli. Vystoupil na kazatelnu z kostela vynesenu a pokrytou bílým rouchem. Mohutným, z plných plic vycházejícím hlasem promlouval ke shromáždění a horlivost jeho se stupňovala množstvím posluchačů. Všechn zpcen skončil svou povinnost a nedbaje doléhání dceřina, by si oddychl a na cestu k domovu se zotavil, tak jak byl určen a přivalivší se bouřkou značně promoklý došel domů, kdež ihned ulehl k veliké žalosti panny Heleny.

Druhého dne nastalo u nemocného chrlení krve, k čemuž přidružil se prudký zánět plic, načež po krátké nemoci dokonal pozemský svůj život. Žalem sklíčena vypravila Helena bez váhání posla do Čech, odkudž za nedlouhý čas paní Maří Brychtová s Prokopem Šiznerem přijela a milou přítelkyni do Jílového zpět odvezla.

Helena se ubytovala v domě rytíře Mičana, a po uplynutí smuteční lhůty za otce, když byla pravdám katolického náboženství náležitě vyučena, vstoupila slavně do lůna katolické církve, načež jako manželka Vítězomírova slavila svůj vjezd na Hrádek.

A tak přes veškeré úsilí otce Helenina kříž přece zvítězil, a na dráze dalšího bohabojného života v rodině rytířově nezapomínali při modlitbách svých také na duši bývalého vypovězence Václava Berky.

Odkaz světice .

I.

Světlo křesťanské víry již přes tisíc let osvěcuje zemi od té doby, co její dědic, svatý Václav, nejkrásnější mládenecká léta svá trávil pod záštitou ovdovělé kněžny Lidmily. Dávno již tehdy zemřel první křesťanský kníže Bořivoj, manžel sv. Lidmily, i Vratislav, syn jeho, byl mrtev. Do zletilosti synů svých Václava a Boleslava nynější panující kněžna Drahomíra pevnou rukou držela otěže vlády.

Ano, tak rázné a neoblomné vládkyně vyžadovaly tehdejší neutěšené poměry, jimiž trpělo české knížectví, v němž byly zmatky a rozbroje i nepřátelství zarputilých pohanů proti pokřesťeným Čechům, kteří nalézali jedinou záštitu a pomoc u staré tchyně kněžniny, vznešené Bořivojovy vdovy.

Dobře věděli spravedliví mužové na dvoře knížecím, že Drahomíra není zlá ani krutá, a že útisky křesťanů, které staříčkou Lidmilu mnohdy zarmucovaly, kuli pokaždé rádcové kněžny, pohanští zemané a vladykové, z nichž vynikal hlavně Vojmír, jehož dřevěná tvrz stála v krajině boleslavské.

Vojmír vynikal nad jiné zemany bohatstvím a mužnou krásou tělesnou; žil většinou při dvoře knížecím, a jen když se oddával bujné lovecké kratochvíli, zajížděl do svého obydlí vykrášeného medvědími a liščími kožemi, kam zanikala leda vřava loveckých rohů, dusot koní a řev zvířě; stálat tvrz uprostřed věčně svěžích zelených lesův.

Za dřívější doby Vojmír velice se přátelil s oběma syny knížecími, starším Václavem, budoucím knížetem, i Boleslavem stále zamklým a do sebe uzavřeným. Nijak nevadilo, že vznešený zeman byl značně starší obou kněžiců, které zasvěcoval do počátku

lovu, v čemž mu byl Boleslav žákem nad jiné učelivým, kdežto starší jeho bratr raději šel za hlasem svého srdce, prikazujícím činiti dobrodiní, a za příkladem své báby chránil pronásledovaných křesťanův.

Než Vojmírovo přátelství valně ochablo, když sestra obou bratrů, kněžnička Přibyslava, provdávši se za vladyku Chorvatů slovanských opustila kruh rodinný; i ona byla křesťankou zásluhou své báby, a Vojmír věda, že nejvíce Václav se přičinil k tomu sňatku, pojal zášť proti svému nastávajícímu knížeti, neboť sám miloval krásnou a mírnou Přibyslavu, doufaje jí dosíci vlivem kněžice Boleslava, k němuž matka více se klonila, zazlívajíc staršímu synovi jeho bezmeznou oddanost a lásku ke staříčké Lidmile.

Kněžna Drahomíra chránila pohanských kněží a jejich modloslužby. V tom jí vydatně pomáhal kmet Žitomír, vůdce a hlava lidnaté osady poblíže Prahy. Drahomířiny přízně získala starému Žitomírovi jeho ráznost i bezohlednost vůči protivníkům, a kmetova dcerka, jará Božena, byla nerozlučnou přítelkyní a družkou mladé kněžničky, pokud tato za manželem do nového domova se neodebrala. Nyní žila Božena na hradě Tetíně pod záštitou kněžny Lidmily, která dívku milovala jako svou vlastní vnučku.

Krajina kolem hradu Tetína byla za tehdejší doby bezpečna alespoň do té míry, že vůkolní obyvatelé z lásky ke staré kněžně zdržovali se veškerého násilí oproti svým odpůrcům, a že zde žila poblíže vznešené knížecí křesťanky také ještě hrstka pohanů ve svých úkrytech, toho příčinou byli pohanští kněží, vlchevci, s nejvyšším veleknězem svým Bohdanem, který měl bezpečný a pohodlný úkryt ve skalní sluji nedaleko posvátného háje poblíže Tetína. Pouze laskavou mírností a dobrotou snažila se Lidmila přivést pohany z temnosti k jasné záři jediné pravé

víry křesťanské; nenáviděla a netrpěla násilí a utiskování bezbranných venkovanův.

A snad jedině proto odebrala se sem do tichého lesního útulku, aby se vyhnula na knížecím dvoře styku s mocnými pohanskými pány, jejichž vlivu Drahomíra podléhala, jsouc si toho vědoma, že oni jsou pevnou oporou stolce knížecího a vlády, kteráž vdově Vratislavově tak lahodila. Ano panovačná, hrdá a ctižádostivá byla tehdejší vládnoucí česká kněžna; nejsouc však nepřístupna citům mateřským, těžce nesla nepřítomnost Václavovu, než přes ponoukání svých rádců neodvolala syna z Tetína, kde byl společně s Boženou Žitomírovou jedinou útěchou a oporou velebné bělovlasé stařeny. Klidným utěšeným tokem plynul život na hradě. Než nemělo tak potrvati na dlouho. O to se postaral zdivočilý Kuman, vůdce knížecích oděnců, když pod záminkou lovu vtrhl se svými lidmi do lesů tetínských. Bez příčiny počal pronásledovati pokojné křesťanské obyvatele, a tak kdysi za podzimního dne vyřítil se zběsilý Kuman na pláň, táhnoucí se podél háje pohanům posvátného, a surově vlekl za sebou bezbranného kmeta, krvácejícího z lehké rány na hlavě.

„Propuště mne,“ sténal stařec; „nikomu jsem ničím neublížil, abys mne tak nepřátelsky napadal.“

„Ty tedy myslíš, že jsem se tě zmocnil bez příčiny, starý plesnivče? A což, žes v posvátném háji porážel strom, toho sobě za vinu nečítáš? Sečkej, však tobě i tvým druhům zaženeme na podruhé chuť puštošiti stromy zasvěcené našim bohům!“ pokřikoval Kuman.

„Jak vidím, máš oděv knížecího zbrojnoše. Ale slyš, muži, nechať jsi již kdokoliv, není ti stydno, vrhnouti se na starce bezbranného? Pokojně vyšel jsem ze své chýše, abych opatřil k palivu dřeva z onoho dílu háje, který stará naše kněžna chudině

darovala, a ty zde se syými nevázanými zbrojenci hodláš snad zaváděti jiný pořádek? Kdo ti dal k tomu právo a moc?“

„Mně postačí, žes podtínal posvátné stromy, a jelikož jsem mocnější nežli ty, zle odpykáš svou opovážlivost, starče. Hej, lidé, svažte pevně toho starého krkavce, ať nadarmo neskuhrá; vyměřím mu spravedlivou pokutu za urážku našich bohů!“

Zástup nevázané ozbrojené chasy se přihrnul a se smíchem chystali se vyplniti rozkaz svého vůdce.

„Tak! A nyní volej svého křesťanského Boha; je-li tak mocný, ať tě vysvobodí z našich rukou,“ surově se Kuman poškleboval.

Trýzněný stařec pozvedl jen žalostně zrak k obloze, když tu náhle mezi oděnci jej obklopujícími povstalo veliké vzrušení, a onen, který stál nejbliže lesní cesty, polekaně zvolal: „Kněžna přichází!“

Ani divoký Kuman neubráníl se zděšení.

Cestou od hradu zvolna přicházela sem stříbrovlasá stařenka v průvodu mladistvé dívky — Boženy. Zarazily se obě, spatřivše hlouček ozbrojenců a v jejich středu spoutaného a zkrváceného starce. Když se kněžna vzpamatovala, promluvila: „Co se děje na mém území? Aj, tos ty, Kumane? Dobře pamatuji se na tebe, pokud jsi býval sluhou mého manžela, jemuž zlým nevděkem jsi se odměnil. Rci, smělče, co pohledáváš blíže mého hradu? Jak jsi se mohl odvážiti mezi pokojné poddané?“

Nehybně, s pohledem urputně do země zaraženým stál zde Kuman, nemoha snésti jasného zraku knížecí paní; konečně směle pohodil hlavou řka: „Nezasluhuji tvého hněvu, jasná kněžno. Při nevinné kratochvíli lovecké napadli jsme toho starce, a poněvadž kácel drva zasvěcená bohům, konám toliko svou povinnost, zajmuv ho k potrestání.“

„Lžeš!“ zvolala kněžna, vztahujíc proti mračnému muži bílou pravici. „Nebylo to tvou povinností, když kněžna Drahomíra tobě to nenakázala. Tys jednal po svém starém loupeživém způsobu. Poruč svým lidem, ať starce ihned rozváží a propustí, a ty pak co nejrychleji se odtud odebeř, nechceš-li se dočkati spravedlivého trestu za svoji opovážlivost.“

„Bůh budiž tvým odplatitelem, vznešená paní,“ blahorečil stařec, namáhavě se odtud belhaje.

Ale zahanbený Kuman, odjížděje v čele zbrojenců, pronášel nejzuřivější kletby, plna děsnou pomstychtivostí.

Kněžna se svojí průvodkyní osamotněly. Konečně ujala se Lidmila slova: „Ten člověk nebyl vyslán od Drahomíry, která nepřestala býti jemnou ženou a láskyplnou matkou svým dětem. Až posud chovala se povždy s pravou knížecí důstojností a bezpráví-li se kdy dopustila, toho vinu a zodpovědnost nesou její rádcové. Nikdy neuvěříme tomu, co přátelé moji v přehnané bázlivosti o mne hledí mi namluviti, že vdova po mém synu Vratislavovi vře nenávisť proti mně, vetché a bezbranné stařeně. Dejž Bůh, aby mezi námi došlo k onomu krásnému smíru, který je mým dlouholetým přáním. Vždyť cesty naše nerozcházejí se pro nějakou zlobu.“

Tiše naslouchala Božena mírnému hlasu své velitelky, načež pravila: „Ó, kéž by i mladá naše kněžna chtěla žíti dle víry křesťanské, která i zázraky tvoří. Hleď, paní má, jak pod tvými slovy, pod jediným pohledem tvým prchla pýcha zpupných zbojníkův a oni tiše odtáhli.“

„Mocný je Bůh, dívko! Není protivníka, který by mu odolal. Ale proč ty, mé dítě, jsi smutná a nadmíru poděšená? Rmoutí snad tvou mysl ještě něco jiného, nežli onen výstup, jenž se zde právě stal?“

„Rozpomenula jsem se na svého otce a na svůj dřívější život, kněžno;“ a při těchto slovech dívka teskně sklonila hlavinku.

„Vše, co Žitomír v poslední době činí, svědčí o jeho zaslepenosti. Modleme se za něho, aby poznal víru v jediného Boha.“

„Jak ráda žila bych u otce, jemuž chtěla bych býti útěchou a podporou; vždyť je tak stár a sláb! Ach, rozpomínám-li se na minulost, vím, jak mi dříve bývalo, že bych bez něho nebyla ani žítí dovedla, právě jako on v odloučení své dcery jedinačky,“ zvolna a smutně promlouvala dívka.

Kněžna, pohladivši vlídně líčko dívčino, láskyplně domlouvala: „Upokoj se, dítě, trpíš pro víru; nikoli ty svého otce, ale on tebe opustil; náhradou přitul se v rámě Hospodinovo. Až se skončí neblahé ty třenice, jimiž naše země tolik trpí, snad se opět sejdete k utěšenému rodinnému spolužití. Doufejme v Boha, že nemine se s cílem poslání spravedlivého a moudrého Čestmíra, jemuž popřeje-li Drahomíra sluchu, velice sobě i zemi prospěje. Blahoslaviti budou chrabrého reka Čechové, zdaří-li se mu dílo míru — smířiti nemoudré živly a zachrániti vlast.“

„Kéž se to zdaří! Víím, jak vroucně bohatýr ten si toho žádá.“

„Jak dobře bylo by nám všem, a hlavně Drahomíře, kdyby se vždycky řídila moudrostí rady Čestmírovy.“

„A zdaří-li se požehnané jeho poslání, pak za příkladem obou kněžen smíří se národ, smíří se nesvorní vladykové, lechové a kmeti. Dobré jsi měla vnuknutí, kněžno, vyslati Čestmíra ke dvoru knížečímu.“

„Ach, Boženo, není nikoho moudřejšího, kdo by jako on mohl uděliti Drahomíře napomenutí i rady vzácné. Vinou to těch, jimiž obklopena žije kněžna,

že považuje dobré křesťany za své nepřátele, že je má za zrádce přičiněním zlobných cizáků, tyjících u dvora jejího na úkor pravých vlastnilů. Nikdy nebyla bych se nadála, jaké zlo bude míti v zápětí předčasná smrt Vratislavova.“

„Ano, ano, toť jediné vinou cizáků těch, neboť kněžna sama jest šlechtná a myslí spanilé,“ horlivě svědčila dívka roznícené starušce.

„Jenže u Drahomíry pojí se k tomu také prudká vášnivá povaha a nesnadno se vzdává přesvědčení, které za pravé považuje. Přetěžký to bude úkol, zbavit ji šalebného klamu. Kéž Čestmír vše vynaloží, aby pohnul její hrdou a neoblomnou myslí.“

„Dejž Bůh, aby alespoň tentokráte nedbala na šeptávání svých nesvědomitých rádců,“ vroucně povzdychla Božena.

„Ano, staň se vůle Boží! A nepohne-li se Drahomíra, budiž mi útěchou, že já sama jen dobro rozsevala, potlačujíc veškeré zášti a křivdy zapomínajíc. Bojuje marně, kdo bojuje proti Bohu. Již vyjasni zrak i smutné líčko, dítě, a použij pěkného slunného dne, kdežto já odeběru se na modlitby do kaple. A nermuť se, Boženo, máš ještě dobrotivého Otce v nebesích a matku pečlivou já ti vždy nahradím.“ Po těchto laskavě pronesených slovech kněžna zvolna odešla.

Žitomírovna po odchodu své mateřské přítelkyně usedla na omšený balvan, a sklonivši hlavu do dlaní, zadumala se. Vzpomínala na milou družku Přibyslavu, na přívětivost hrdé Drahomíry k ní, nebohaté dceři zemanské.

Milovala z celé duše Lidmilu, jejíž velebnost uchvacovala citlivou duši dívčí, a její myšlenky zvolna se šinuly do minulosti. Radostně prožité dětství na dvorci otcově, kdež byla zřítelnicí své záhy zesnulé matere a otcovým nejdražším pokladem, zdálo se jí

býti pouhým vzdáleným snem. Byl-li to skutečně pouhý uplynulý sen, z něhož nyní procitla k drsné a hrozivé skutečnosti? A Toman, soudruh jejích dětských her a nejdražší přítel z mládí, zda dosud žije a rozpomíná-li se na ni s láskou tak horoucí jako ona na něho? Až se zachvěla, rozpomenuvši se, jaký sen ji předešlé noci poděsil. Viděla Tomana v celé jeho jinošské bujnosti, jak vítězně ověnčen se vracel z litého boje. Ona mívala ve zvyku druha vždy radostně vítati a také nyní spěchala mu vstříc, než zarazil ji strašný hlas otcův, chrlící děsné kletby na ni — na křesťanku. Ještě nyní při vzpomínce sevřelo se Boženčino srdce bolestí. A dále sledovala pásmo podivného snění: sotva dozněla kletba otcova, mladý Toman rázem se proměnil v obludu, jakou pohané zobrazují své zlobohy, a rozpínal po ní paže. Snažila se mu uniknouti a v té mračné hrůze kolem sebe chytala se zářícího kříže, který zvolna se s ní vznášel z té zhoubné pekelné vřavy vzhůru k modrojasným nebesům. Pak procitla, ale dlouho trvalo, než si uvědomila, že to byl vše pouhý sen. Jsouc nyní o samotě, tiše zaplakala steskem po otci — a po Tomanovi, o němž nevěděla, shledá-li se s ním kdy opět v životě. Než pomnění na laskavost staré kněžny a důvěrný pohled k nebesům ji upokojil, takže klidna a odevzdána do vůle Boží vracela se na Tetín.

Tou dobou asi Drahomíra promlouvala v komnatě své ke statečnému Vojmírovi: „Nikoli, zemane, nezdá se mi býti dobrou tvá rada, jíž mne popuzuješ proti Lidmile. Nezapomínám, žeť matkou mého chotě, jehož posud neustávám oplakávati. Nemožno mi dočknouti se ctihodného stáří tak drsným způsobem, jak navrhuješ. Vážím si vždy tvé rady i rady přátel tvých, ale chci se též řídit vlastní vůlí, kteráž mi velí nečiniti nižádného bezpráví.“

Vojmír, hluboce se ukláněje, pravil: „Kněžno, tys jedinou nadějí těch, kteří staré bohy ctíti nepřestali! Nuže, když ujala jsi se již pevnou rukou vlády, zjednej v zemi bývalý pořádek, a co nejde mírem, to potři svojí svrchovanou mocí!“

„Věz, Vojmíre, těžko bylo by vládnouti i muži nad rozvaděnými bratry. Žijeme ve zlých dobách, než vězte i vy všichni, že vládkyně vaše je důvěry hodna. Pravíš, Vojmíre, že nijak v zemi klidu a pokoje docíliti nelze, pokud nepadne poslední křesťan? Nuže dávám plnou vůli vám, s jedinou toliko výhradou — ušetření mé tchyně.“

„Životy a statky za tebe položíme, kněžno přejasná,“ provolali rádcové, odcházejíce na pokyn Drahomířin, která hrdě vypjevši svou velitelskou postavu, sama k sobě takto promluvila: „Chci zůstatí kněžnou Čechů, neomezenou vládkyní této země! Dosti již ustoupila jsem Lidmile, postoupivši jí svého prvorozeného. Ale dobře tak! Václav alespoň nebaží po vládě, má dosti na konání dobrých skutků a studená podlaha chrámová milejší mu nad zlatý stolec knížecí. Vladykové, zemané a leši přejí si boj, urputný boj, v němž by povznesli opět bohy své k bývalé jejich slávě a významu. Já však nenávidím boj, a proč zápas, může-li se vše urovnati smírem? Vzkážu Lidmile, by přestala sahati v práva panující kněžny. Ale kdož mi ručí za to, že neústupně nesetrvá na svém? Nesmí takto déle býti! Či sama se mám ke staré kněžně odebrati, abych vlídnou řečí docílila, co by mohla horlivost nepovoláných rádců pokaziti? Dejte mi radu! Již vím, nebude-li jináče, nechť Lidmila navždy odeběře se z vlasti.“

Do komnaty vstoupil sluha.

„Co tě sem přivádí, Břeňku?“

„Vyslanec staré kněžny, Čestmír, žádá si mluvití s tebou, kněžno.“

„Bez meškání ho uveď! Kéž by jeho věhlas zažehnal zápasy, jimiž jsem neustále štvána!“

Drahomíra, usednuvši na stolec knížecí, dychtivě očekávala ctihodného Čestmíra, druhdy vychovatele a učitele Vratislavova...

Zcela jinak, nežli na knížecím dvoře, kde se nyní vládkyně radila se starcem moudrým a spravedlivým, vypadalo to na nádvoří stavení Žitomírova. Smutek a opuštěnost jako černou rouškou na všem spočívaly.

Sličný kvetoucí mládenec na perutích touhy sem spěchající nezdál se toho pozorovati, ba Toman, spěchaje k obydlí otce Boženina, promlouval k sobě radostnými slovy: „Tak se blížím k cíli všech svých nadějí, a splněny budou moje nejvroucnější touhy! Ta, která byla mojí jedinou myšlenkou i ve vřavě bitek nejlítějších, spanilá dcera Žitomírova, stane se konečně mojí ženou. Krásné, nezapomenutelné vzpomínky, kdy jako děti pobíhali jsme v sadě, kdy dospívající po lučinách jsme se procházeli, nebo sedávali večer pod lipou ve společnosti laskavého otce jejího! A za jarního večera to bylo, kdy jsem se s nimi loučil. V jasném oku milenčině chvěla se slza a slova na rtech umírala nám žalem; jak radostnější bude nyní naše shledání! O Boženo, co vyrovná se slastnému pomyslení, že tě opět uzřím? Hle, někdo vychází z domu, je-liž to ona? Není; stařec sešlý a utrápený mátožně přichází blíže, avšak zdá se mi povědomým. Bohové, to-li jest onen statný a silný Žitomír, či mámí mé oči šalebný přízrak?!“

Vždy více přibližoval se stařec shrbené šíje, utrápené vráscité tváře, a ustrnulý Toman nepozorován zaslechl jeho samomluvu: „Neosvěcuj lysou moji hlavu žhavé slunce, jsi zohaveno a zneuctěno pohledem na skutky nejkrutější. Je-liž slýcháno, aby ptáčata vraždila život těch, kteří je zplodili? A mně se to

stalo tehdy, kdy urvali mi nejmilejší dceru, mně, slabému, opuštěnému, a dali ji cizímu Bohu.“

Tu již se Toman nezdržel, aby žalostně nezvolal: „Můj otcovský pěstoune! Můj drahý otče!“

„Ah, takto volávala mne má drahá dceruška, na kterou jsem byl tak hrd a s níž jsem byl tak šťasten! A já to pře-trpěl, že mi ji vzali; ona žije, já žiji! Morano, tys nemilosrdná! Či není již bohů, není mstítelův, aby jednali za mne, slabého a chorého starce?“

„Drahý dobrodinče, pěstoune, což mne již neznáš?“

„Nezvi mne otcem, vrať mi moji dceru, by mne provodila k temnému hrobu. Chci tu, kterou vzali z náručí otcovské, by ji obětovali cizímu Bohu!“

„Otče, což mne neznáš, neznáš Tomana?“

Bylo, jakoby temná clona smysly starcovy zastírající se protrhla, a Žitomír pohlédnuv na jinocha, živě pronesl: „Ach, tedy přece nezemru osamělý? Dlouho již jsem tě nespátril, Tomane. Zle se mi dělo! Zůstaň u mne, chrániti vetchého starce, vždyť jsi tak statečný, kdežto já se chýlím do hrobu. Kdybys zde býval, nebyli by tak zle učinili.“

„Kdo ti ublížil, otče?“

„Ach, stojím na prahu smrti a jsem osamělý; jsem bídným otcem bez dětí. Já proklel tu, již ty jsi miloval, a ona, nemohouc snést mého hněvu, uprchla z domu otcovského.“

„Božena? Kde jest Božena?“

„Po tvém odchodu žila nějaký čas u knížecího dvora jako věrná družka mladé kněžničky; nyní jest na Tetíně u kněžny křesťanky, kde jí pomátli hlavu, ode mne ji odvrátili, takže se bohův odřekla a opustila svého otce, který nechtěl pod svou střechou trpěti dřevo kříže, znamení křesťanů.“

Rozčilený stařec po těchto prudce pronesených slovech se zapotácel, klesaje v náruč Tomanovu.

„Vzpamatuj se, otče! Bohové budou mi nápomocni, že ti ji opět vrátím, že pod tvou střechu přivedu zbloudilou dceru. Otče! Otče, ach, on umírá a dcery zde není!“

Uloživ bezvládné tělo na kamennou lávku před stavením, hleděl Toman všecek ve smutek pohřížen, jak větrík pohrává bílými vlasy zemřelého. Marně usmívá se slunce na toho, jemuž vzali dceru, bez níž nemohl žít, a ona není nikde na blízku, aby slzou dětské lítosti ztropila sinavou tvář otcovu.

Pouze vděčný schovanec skláněl se nad nehybným kmetem, vzdychaje ze stísněné, žaluplné hrudi: „O drahá hlavo, proč tak záhy duch tvůj jasný odešel do návy? Již ti nikdo nepomůže, k životu tě nepřivede. Však Božena kde jest a miluje-li posud druha blažené mladosti? Alespoň toho dopřejte mi, mocní bohové, ať se s ní opět sejdu a zvím od ní jakoukoli jistotu.“

Po těch slovech vešel zarmoucený jinoch do domu Žitomírova, za nímž přes malou říčku za strmým břehem rozkládal se jeden z četných hájů pohanských, kde nyní Kuman jako běsem posedlý řádil vzpomínaje na pokoření, jehož se mu onehdy dostalo od kněžny Lidmily, na jejíž rozkaz musil propustiti zajatého starce. Ve své surovosti takto si odlehčoval: „Běs v tebe, stará čarodějko! Ta hanba a příhana zbabělosti, jež mne nyní všude stihá proto, že jsem se zalekl staré ženštiny, byť i kněžnou byla! Snad mi učarovala, když nyní nijak se mi nedaří zdolatí tu hrstku křesťanů, s nimiž chtěl jsem dle příkazu Vojmírova býti brzy hotov! Jak jen mohu takto přijíti na oči knězi Bohdanovi? Ha, tamo blíže na pěšině ozývají se lidské kroky! Kdo jest to? Vidím-li dobře, toť Drahomíra a můj nejúhlavnější nepřítel Čestmír. Přicházejí směrem od knížecího sídla. Jak ho nenávidím! Ten mne zde nesmí spatřiti; ukryji se někam

a vyslechnu, oč spolu jednají.“ Kuman propletl se jako had do blízké houštiny právě v okamžiku, když poblíže stanul Čestmír, k němuž kněžna zvučně zvolala: „Ustaň, Čestmíre! Tvoje řeč těžkým kamenem na srdce se mi valí. Tys v pochybnostech u mne uvedl to, co ke spáse země za nevyhnutelné jsem považovala.“

„Kněžno přejasná, nikdy neslouží prolévání krve ke spáse vlasti. Jsi tím jista, že to jsou křesťané, kteří plodí neblahé rozpory? Nikoliv, oni jsou tiší, laskaví. Lid náš, rodem Slovan, nikdy v krvi se nebrodil.“

„Což nehájí krvavě svého křesťanského učení?“

„Nikoli, to ti namluvili mstiví vlchevci; bez jejich záští vše by se laskavě a smírně vyrovnalo.“

„Ano, ale tak, aby všichni až k poslednímu psovodu dobrovolně se stali křesťany,“ s lehkým úsměškem pronesla Drahomíra.

„To zůstavme budoucnosti, co nás očekává. Nyní jedná se toliko o bezodkladné smíření, jímž mnoho neštěstí se zažehná,“ odpověděl vážně Čestmír, pevně pohlížeje ke své vládkyni.

„Nuže, ty mne pobádáš ke smíru s Lidmilou; nechovám proti ní zášti. Hněv přejde, odstraní-li se nedorozumění. Rci, nebyla-liž to vaše stará kněžna, která ještě za živobytí Bořivojova přilákala sem nepřátele tím, že přijala jejich víru?“

„Nikoli, kněžno, není to víra, jež k nám vábí cizí škůdce; jinak byl by měl od nich pokoje i Svato-pluk. Nevěř, kněžno, těm, kdož jinak ti radí, obnov svazky rodinné, smiř se s kněžnou matkou. Váš příklad pobídne Čechy ke svornosti, k udolání cizích nepřátel. Vždyť ta stařenka jest tak dobrotivá; nedomnívej se, že tě nenávidí ta, jež uzříti tebe touží, abys stáří její rozjasnila svým úsměvem.“

„Nezapudí jediný okamžik hořkost mezi námi panující, jsme si odcizeny. Avšak uznávám pravdu slov tvých, Čestmíre, a potlačím svůj hněv, jedná-li se o spásu vlasti. Bude-li mi kněžna po vůli, odložím veškerou hořkost proti ní; ty, Čestmíre, budeš poslem jednání mezi mnou a Lidmilou.“

„Lépe bude, když sama s Lidmilou se sejdeš, kněžno. Za to tě prosím při všem, co ti drahého! Pomni dob minulých, pomni svaté památky tvého muže, jehož jest ona matkou!“ vroucně promlouval Čestmír.

Kněžna se zachvěla, zbledla pod dojmem těchto slov, a více k sobě nežli ke svému průvodci promlouvala: „Kéž bych se mohla zbavit té nejistoty! Tvoje drahá památka, Vratislave, velí mi odpouštět, jedná-li se o tvoji matku! Ach, ona prý mne miluje, ona prý nesplácí nenávisť mého jednání. Ve stáří, kdy dnové života jsou tak nejisti, potěší ji smír se mnou; nuže pokořím se, bych bez výčitek mohla patřit v dálnou budoucnost.“

Dobře vytušil Čestmír, stejně zkušený jako bystrozraký, že v srdci Drahomířině zápasí lepší bytost kněžnina s probuzenou marnivostí, protož v pravý čas pronesl: „Tys šlechtná, kněžno, a tvoje dobrota nezamítne rady, již zkušenost oddaného mana ti podává.“

„Ach, Čestmíre, jsi-li tak pevně přesvědčen, že z jednání mého vzejde jen prospěch všeobecný, tož oznam Lidmile, že ustoupí-li v něčem, jsem ochotna k blažícímu smíru.“

„A kdy to má být, kněžno?“

„Těžko jest náhle se mi rozhodnouti.“

„Neodkládej s tím, čeho nelze zbýti; s prospěšnou věcí neradno meškati.“

„Nuže, zítra navštívím Tetín; buď zdráv!“

„Již zítra?! Ó, jasná kněžno, díky tobě za to radostné poselství!“ nadšeně zvolal Čestmír, hledě jako v oslnění v tu stranu, kde mezi stromovím ztrácela se bělavá říza kněžnina; pak rozradován ubíral se k Tetínu.

Teprve nyní odvážil se Kuman ze svého úkrytu. Jeho divoký smích rozlehl se tišinou lesní, když vyrážel ze sebe skřekem téměř havraním: „Výborně! O to se tedy jedná Čestmírovi, aby se kněžny smířily? No sečkej, já ti důkladně do té kaše zafoukám! Hněv ve mně zápasí jako oheň s vodou. Mír má zavládnout, aby naše meče v pochvě rezavěly? Kde dopídili bychom se válečné kořisti? Však já vás naučím jinému!“

V hněvivém pohnutí ani nepozoroval, že blíží se k němu stařec zahalený v bílé roucho s věncem na hlavě, jaký nosívali přední vlchevci. Teprve, když hlasně promluvil: „Vítám tě, Kumane,“ oslovený sebou trhl, načež pronesl: „Klaním se tobě, veleknězi!“

„Jak zdařila se tvá poslední výprava do okolí Tetína k potrestání křesťanů?“ dotazoval se pohanský kněz Bohdan.

„Staly se věci, nad nimiž se podivíš.“

„Kde je zajatec, kde je stařec, který měl dojít pokuty k výstraze škůdců posvátných hájů našich? Přivedl jsi ho?“

„Netaž se mne! Jejich kněžna vše nám překazila. Již uvazovali jsme zajatého šedivce, když tu přikvapila, rozkazujíc nám, abychom ho na svobodu propustiti. Domyslíš se, že jsme nepořídili ničeho, a zde jsem.“

„Sláva tobě, statný hrdino, jehož stařena pouhým slovem k útěku zažene!“

„Nebodej mne hořkým úsměškem! Znáš mne, že vraždy ani krve se neděsím; však mám také jiné noviny.“

„Klid se mi s očí, zbabělče! Hanba tobě, dokud nesmažeš té skvrny. Pryč! Ať tě neuzřím, pokud novým činem nenapravíš své zbabělosti!“

„Nebude již třeba boje, jedná se o smír. Zítra vydá se Drahomíra na Tetín a ještě se dočkáš, že budeme všichni křesťany.“

„Zloboh zatemnil tvé smysly, že se takto rouháš na místě posvátném.“

„Nikoli, knězi, mluvím pravdu! Oznamuji ti, co sám tuto jsem zaslechl. Není možno, abys přicházej sem, nebyl již z dále zahlédl Drahomíru s Čestmírem; jemu se poděkuj, že kněžnu ke smíru pohnul.“

„Ó běda! Bohové naši jsou v nebezpečí a půda se nám hroutí pod nohama! Kumane, spěš, rychle spěš! Svolej Vojmíra i všechny vladyky, nechať se jich sejde co nejvíce; rychle, nemeškej ani okamžik!“

„I bez pobídnutí tvého neustanu, byť krví Lidmilinou měl bych smýti svoji hanu. Nebudeme šetřiti ani živiti nikoho. Těš se, plémě křesťanské, všechny naše zlobohy i běsy vyštve, aby tě shladili s povrchu pozemského,“ divoce pronášel Kuman.

„Ano, nechať zahynou naši nepřátelé, a jimi jsou všichni křesťané. Milé jest bohům tvé horlení, Kumane,“ vece lstivý Bohdan; „nejprve spěš k Vojmírovi a pozvi jeho i přívržence sem v háj bohům zasvěcený. A pilně střež konání křesťanů. Nastává nám veliká doba; věštba moje mne dosud nezklamala a veliká doba nám nastane, až se budeme moci těšiti vítězstvím nad cizím Bohem křesťanů.“

„Kterým připravíme úplnou zkázu!“ dodával Kuman, načež hbitě odkvapil, slyše za sebou slova: „Provázejtež tě všude dobří bohové svou mocí a nepřátelům nechť zloboh připraví zkázu úplnou!“

II.

V nedostupném ústraní pohanského háje to bylo, kde rozvášněný Bohdan promlouval ke statečnému

Vojmírovi těmito slovy: „Slyšíš, bohatýre, tento háj, tento vůkolní kraj jest takměř posledním našim útočištěm. Již pomalu nebudeme my vyznavači bohů věkožizných míti úkrytu, kam bychom své bohy i vlastní životy ukryli před škůdcem vražednou rukou na nás sahajícím. Jakoby kletbou stížena vlast naše, kde cizáckých škůdců stále přibývá.“

„Slova tvá těžce se mne dotýkají, knězi, neboť obsahují pravdu,“ zkormouceně povzdechl Vojmír.

„Tys mlád, bohatýre, nepamatuješ oněch skvělých časů, do nichž pamět moje s radostí se noří. Tehdy na každém kopci plála obětní hranice bohům, kteří za to poráželi naše nepřátele; mír a dostatek panoval v zemi, žel, že ony časy minuly,“ hořce pronášel velekněz.

„Vždyť role naše úrody nám poskytují stejně i sady posud hojně rodí. Nikoli, neopustilo nás požeňování bohův, a ony zmatky zavinili nesvorností svou zpupní vladykové,“ vece Vojmír.

„I ty takto mluvíš, zemane, v něhož jedinou naději jsem skládal? Ty nevidíš, že je to dílem nepřátel bohů našich? Ó, bohové, ukraťte mi života; k čemu déle žítí, když přečkal jsem zdar a slávu národa,“ vášnivě promlouval nepokojný Bohdan.

„Knězi velebný, tys sloupem našich bohů i naším; kéž dlouho zůstaneš mezi námi, bys uzřel, že není podlomena naše síla. Ještě jest Drahomíra záštitou naší, kolem níž se kupí reci udatní. I Vyšehrad těší se posud oblibě hromovládného Peruna.“

„Ó, kéž Perun svou mocí zdrtí škůdce, jako drva lesní poráží nespoutaný vichr!“ Z očí veleknězových vyšlehl při těchto slovech zlověstný plamen.

„Ano, bychom uzřeli jejich pád a naši slávu,“ dodával Vojmír.

„K tomu dopomáhejtež nám bohové!“ ozval se za nimi silný hlas, a když se oba mužové ohlédli,

spatřili za sebou Kumana, jenž k Bohdanovi pravil: „Klaním se ti, veleknězi,“ a k Vojmírovi pronesl: „Zdráv buď, vladyko!“

„Odkud spěcháš?“

„Oh, běda, přicházím ti zvěstovat činy hrozné a neslýchané, knězi!“

„Mluv rychle!“

„Nedáno mi býti radostným poslem zvěsti, že křesťany i kněžnu jejich pohltila země za to, že vypudili naše bohy z luhův i hájů tetínských. Kněžny Lidmily mocná ruka již sahá ku Praze, a kdesi nad Motolem rozpíná kříž svoje ramena po kraji, odkud bohové před nimi prchli do kamenité černé Šárky,“ sděloval Kuman.

Zasmušile promlouval nyní Bohdan: „Ach, jak bylo mi, když jsem zaslechl, že bohové vypuzeni z hájů tetínských, ze sídla dcery Krokovy, kde nejednou oběť jsem jim přinášel. Leč marny byly mé prosby, aby oheň pohltil křesťany. Nuže, budeme jim stejnou měrou odpláceti, abychom viděli, kdo zvítězí!“

„Nedosti na této novině. Vězte, že kněžna Drahomíra s velikou slávou a s četným komonstvem chystá se na Tetín, aby se tam snad umlouvala s křesťany.“

„Toho ochraňtež nás bohové,“ vášnivě pronesl Vojmír, „toho nesmíme ztrpěti! Perun mi svědkem, že neustanu, pokud svého meče nezbrodím v jejich krvi a dokud klesající kříž svým pádem nezahřmí k počtě našich bohův!“

„Hodna jsou tato slova bohatýra, jakým jsi ty, Vojmíre,“ vece Kuman.

„A bohové budou při vás, bojovníci statní,“ pravil Bohdan.

Po krátké pomlčce pronesl Vojmír: „Rozejděme se. Spěchejž každý za svým cílem; já pospíším k Drahomíře, bych výmluvností svou zmařil její úmysl, a

nepodaří-li se mi to, nechať mne smete Morana do své černé říše.“ . . .

Božena Žitomírovna neměla potuchy o těchto černých vražedných záměrech; v tiché komnatě hradu Tetína trpce oplakávala smrt otcovu. Klečíc před prostým křížem, zavěšeným nad lůžkem panenským, žalostně vzdychala, a hořké slzy padaly jí na ubledlé líce: „Ach, opuštěný a osamělý zemřel můj otec! Ještě že vypustil ducha v náručí Tomanově; sama jsem nyní, úplně opuštěná. Kde je ruka, jež by zacelila rány smrtí otcovou mi zasazené? Či klame i ten Bůh křesťanů, že je duše moje tak zbavena veškeré útěchy v tom nesmírném hoři?!“ Dívka sklonivši do dlaní hlavu, znovu bolestně zaštkala.

„Ty, Bože křesťanů, pro něhož jsem vše opustila, shlédni na mne a netresci slabou dívku proto, že pevně v srdci jejím zakotvena je láska k pohanovi, neboť nemohu zapomenouti Tomana, tak jako on jistě nikdy se neodřekne starých bohů. Nedej mi klesnouti, Slitovníče.“

Tu vložila se na její skloněnou hlavu jemná ruka a kněžna Lidmila vlídně pronesla: „Povstaň, dcero má! Bůh uslyší prosby tvoje a zmírní velký zármutek ten; ty opuštěna nebudeš.“

„Tys to, kněžno? Díky tobě, žes rozpomenula se opuštěné,“ pravila dívka a povstala.

„Boženo, tys klesala u víře!“

„Ach, mne porazila žalost, mrakem mne obestřela smrtí otcovou!“

„Nechvalno křesťanu pochybovati o milosti Boží,“ mírně promlouvala kněžna, dívku mateřsky objímajíc, „povstaň a zmuž se! Či nevíš, že po krátkém žití pozemském očekává tě věčná blaženost? Věz, v knize tvého života napsáno, že jako křesťanka na věky budeš spasena, a Bůh pohlíží na bolest tvou.“

„Slova tvoje mi dodávají útěchy, kněžno. Odpust, že klesala víra má.“

„Jen zápasem se člověk otužuje. Hleď, jak slunce velebně září, a požehnaný buď dnešní den, v němž nastala doba smíření! Díky tobě, Bože, žes odstranil, co mne rmoutilo a připravil mi takovou radost; jen uzřím-li Drahomíru, radostně ruky jí podám, nezapomínajíc toho, že jest choť Vratislava,“ radostně mluvila staříčká kněžna.

„I srdce mé je k Bohu naplněno vděčností, že kněžna moje opět se může radovati,“ dodávala Božena vroucně.

„Krásněji se nemohlo bohumilé to dílo dovršiti. Drahomíra přijde, a proto třeba odložití smutek.“

Po těchto slovech umlkly, vidouce vstupovati do komnaty cizího posla.

„Odkud přicházíš?“ tázala se ho Lidmila, před níž se posel hluboce ukláněl.

„Vládkyně Drahomíra poslala mne ohlásiti tobě, kněžno, že spěje na Tetín se slavnou družinou.“

„Spěš nazpět, posle, a rci, že nejen brána Tetína, ale i náruč má otevřena jest ku přijetí české kněžny,“ odpovídala Lidmila, a Božena znovu oživena spěchala zúčastniti se čilých příprav ku přijetí Drahomíry. Ach, kdyby byla nebohá dívka tušila, kterak právě v této chvíli ten, jehož měla plnou mysl, Toman, oprádán jest zhoubnými léčkami mstivého Bohdana, jenž k jinochovi takto promlouval: „Zdráv buď, udatný hrdino! Obeslal jsem tě k sobě, neboť zaslechl jsem o hrdinných činech, jimiž jsi se v Němcích proslavil v nejkrvavějších bitkách. Bozi nám tě poslali, kdy potřebna nám každá udatná paže k potření mocných nepřátel.“

„Starče, tvoje řeč mi není úplně jasná; vím jen, žes mne k sobě obeslal. Jsem hotov činiti cokoli rozkážeš,“ takměř bez ducha pronášel mladík.

Zkušenému vlchevci neušlo, že jinoch všecek žalem je zkrušen; proto lstivě se otázal: „Pravda-li, že kněžna Lidmila připravila tě o to, co ti bylo na světě nejdražším?“

„Ty víš?“ překvapeně vzhlédl mladík na lstivého vlchevce.

„Slyš, jinochu! Dnešní den rozhodne, máš-li býti s nevěstou svojí navždy rozveden, či bude-li s tebou v rozkoši a lásce společně životem se bráti.“ Bohdan při těchto slovech patřil úkosem na Tomana.

„Vím, jak bych nejsnáze Boženy dosáhl. Stanu-li se křesťanem, kněžna sama vloží ji do mého objetí jako manželským svazkem posvěcenou mi družku.“

„Ty bys se chtěl zpronevěřiti víře svých předků?! Běda! Vím jinou radu. Zachováš-li se dle mých slov, ještě dnes dívka bude ve tvé moci.“

„Možno-li to?“

„Což nebyls vždy věren našim bohům?“

„Však mne znáš, kněže!“

„Nuže slyš! Tyto dny chystáme záhubu kříži i jeho vyznavačům. Radili nám tak bohové; každý, kdo se nám nepodrobí, zahyne!“

„I Boženu, křesťanku, byste utratili?“

„Nikoli, ty jedině ji zachráníš, budeš-li naším spojencem. Stůj při nás, bozi hojně tě odmění.“

„Rci, oč se jedná, Bohdane?“

„Více se dozvíš od Vojmíra, který je s Kumanem právě u Drahomíry, aby obhájili bohy naše a zvrátili její úmysl, smířiti se s tchyní křesťankou. Těch dvou se přidrž a Kumana všude věrně následuj.“ Po té vlchevec odešel a Toman všecek rozerván přemýšlel. „Mé jednání povede láska, a kdo mi poví, povede-li mne ke štěstí neb do záhuby? Než co znamenají ty děsné pochybnosti? Vím pouze jedině — že bez Boženy nikdy a nikde šťasten nebudu. Peklem mi život bez ní a já bych loupil a vraždil, jen aby

se stala mojí. Příliš srostla lepá dcera Žitomírova s mým životem, a život bez ní nemá pro mne pražádné ceny.“ A jinoch s bolestnou touhou se zadíval nad temné chlumpy, za nimiž žila milovaná družka jeho dětství a mladosti...

Pocity neméně bouřlivé a rozporné zmítaly kněžnou Drahomírou, kterou v jedné komnatě knížecího sídla obklopovali Čestmír, Vojmír a Kuman. S obdivem pohlíželi na kněžnu, která snad ještě nikdy se nejevila tak úchvatně krásnou jako nyní, kdy stojíc hrdě vztýčena, s ušlechtilým výrazem v líci, s planoucím zrakem promlouvala:

„Známo vám, vladykové, že miluji národ, jemuž vládnu a z něhož pocházel můj manžel. Třeba zastaviti šílené řádění nesvorných živlů. Přeji si smířiti se s Lidmilou, poněvadž prospěch vlasti toho vyžaduje.“

Tu lstivý Vojmír ujal se slova: „Ale za podmínku míru urči, kněžno, aby všichni křesťané i s Lidmilou k bohům našim se vrátili.“

„Je pod tvou důstojností, jasná kněžno, abys vydávala se na Tetín. Pozbudeš důvěry i lásky národa, podáš-li své tchyni smírnou ruku,“ vece Kuman.

„Nechci zkázy křesťanů. Shovívavost má a moudrost staré kněžny naleznou již cestu k upokojení veškerých myslí,“ snivě pronesla Drahomíra.

„Avšak nezapomínej, paní, že shovívavost mnohdy vede ke zkáze. Zvítězí-li kněžna Tetínská, záhy budeme úskokem všichni pokřesťeni,“ namítal úlisně úskočný Kuman.

„Tak jest! Neukrotíme-li jich, přerostou nám přes hlavu,“ svědčil Vojmír, a Kuman horlivě pokračoval: „Žijeme ve zlých časech, kdy dcera opouští otce, byť o samotě steskem po ní zahynul; kdy synové odrodilí zbraně pozdvihují na své rodiče, a kdy stáří není již obranou proti pošetilstem všeho druhu. Nikdy nebývalo tak zle v zemi naší, a pří-

činou toho jsou jediní křesťané, pro něž bohové se na nás rozhněvali. Souhlasím tedy s Vojmírem, že neodvratna jest válka, v níž bychom zahladili s povrchu zemského škodlivé to býlí křesťanské.“

„Avšak nastane-li mír po dobrém, i zloba a útisky přestanou,“ pronesla kněžna. „A co ty, Čestmíre, že jen mlčky nasloucháš? Jakou radu povíš své kněžně?“

„Paní přejasná, s bolestí pozoruji, že v zemi se utvořily dva proudy, a každý z nich má hojně stoupců, z nichž jedni se rozhodují pro mír a druzí pro válku. Ano, v těžké době žijeme! Nepřátelé vlasti lhou o obraně bohů, než, jsou-li v pravdě bohové tak mocni, sami se již obhájí. Mám za zbytečno i škodlivé, abychom k obraně jejich ve své vlasti krví se brodili,“ vece bohatýrský vladyka.

„V tom jedině s tebou nesouhlasím, Čestmíre, bychom nečinně a lhostejně patřili na vše, co se kolem nás děje. Rozumné a mírné zakročení bývá prospěšné,“ vece kněžna.

A Vojmír vrhnuv zlobný pohled na rozvážného rádce kněžnina, pravil: „Považoval jsem tě za moudřejšího, Čestmíre, ale rada tvá jest zrádná i bezbožná. Nesluší se nám hleděti domácích zisků, chceme-li obhájit své bohy; ani vlastního bratrá bych nešetřil, kdyby se zpronevěřil víře svých otců.“

„Zaslepen zlostnou záští nemluvíš pravdu, Vojmíre! Slova tvá jen zhoubu vyvolávají.“

„Kdybych nectil tvých šedin, Čestmíre, mečem bych odpověděl na tvá slova!“

„Nelekám se tvé hrozby!“

„Ve jménu vlasti, vladykové, nevyhledávejte různic!“ velela kněžna.

„Avšak třeba boje, jež by nepřátele naše zahladil,“ stál na svém Vojmír.

Jako zlověstný hlas krkavce nesla se Kumanova slova: „Třeba mečem vyhladiti křesťany i jejich kněžnu. Tak chtějí bozi, toť vůle národa.“

„Ač nemiluji Lidmily, úzko mi před tvou radou, Kumane,“ pravila Drahomíra zblednuvši a nejistě patřila na Čestmíra. Kněžna po chvíli pokračovala: „Musí-li to býti, budiž tak, leč šetřte staré kněžny, slyšte, poroučím vám, šetřte kněžny matky!“

„Tať záštitou a posilou zpupných křesťanů a o tom rozhodne sněm, má-li se ušetřiti, a vladykové projeví svoji vůli,“ zpupně odpověděl Kuman.

Tu pravil Čestmír: „Darmo radí rozum, kde vládne rozpoutaná msta a náruživost. Znam národ, hněvem vře proti cizím vetřelcům, než knížecí rod chová v uctivosti a před zběsilou záští budeme chrániti kněžnu matku.“

S úsměškem obrátil se Kuman na Vojmíra, jemuž tiše pravil: „Však již vytřeme těm bláhovcům zrak,“ načež hlasitě pronesl: „Pro její bezpečnost jest třeba ujistiti se staré kněžny, již dáme v moc a pod ochranu Drahomířinu.“

„Ano, tak bude nejlépe! Ty se chystáš na Tetín, kněžno, sama to vznešené stařeně oznam,“ řekl Čestmír.

Než Vojmír i Kuman jako jedním hlasem zvolali: „To se nestane! Naše kněžna nepřekročí prahu své tchyně!“

„Mám posud svou vlastní vůli!“ pronesla hrdě Drahomíra.

„I kněžně jest se podrobiti usnesení sněmu,“ drze pravil Kuman.

„Ano, poslechni nás, paní, milá-li ti důvěra a láska národa,“ řekl Vojmír.

Vrtekavá mysl kněžny Drahomíry se kolísala; její ctižádost toho nesnesla, by ji zbavil vlády národ, jehož zástupce viděla ve Vojmírovi s Kumanem. Po krátkém váhání řekla: „Nuže budiž, vzdávám se té

cesty. Nejednalo se beztoho o nic jiného, nežli bychom se smířily s Lidmilou, což také jinak může se státi!“

„Běda, paní, slíbilas jíti na Tetín a nyní kolísáš,“ žalostně volal Čestmír. „Pro pokoj v národě — Ach, zlá bouře se hrne! Bude to tvoje i nás všech zkáza, kněžno, vydáš-li matku Vratislavovu v ruce bezbožných!“

„Nehaň nás, Čestmíre, jsme ti rovni rodem i důstojností,“ hrozivě vece Kuman.

„Opovrhují tebou, mstivý zrádče! Jsi zde beztoho z návodu zběsilých vlchevců, jejichž šabu dávno již jsem prohlédl.“

„Aj, Čestmíre! I vladyka tak ctihodný jako ty pouští se do plané hádky,“ káravě se ozvala kněžna.

„Posledně tě prosím, kněžno, vydej se k Lidmile.“

„To se nesmí státi!“ společně volali Vojmír s Kumanem, a tento dodával: „Zbav ji moci, již podporuje křesťany. Nedopušť, by zatemňovala lesk tvůj. Pokavad máme dvě kněžny, nikdy nezavládne mír ani jednota.“

„Jste právě tak zlostni a mstiví jako vaši bohové,“ řekl úsměšně Čestmír.

„Jedná se pouze o to, starou kněžnu učiniti bezbrannou,“ odsekl Kuman a při tom vrhl ďábelský významný pohled na Vojmíra.

„Nuž, rozhodni se, jasná kněžno.“

„Snadně se ti to mluví, Čestmíre. Než, může-li se žena samojediná, byť i kněžnou byla, opřítí mocné vůli vladyk, přání národa? Síla moje umdlévá. Nevím, bude-li to mou radou či návodem, co v budoucnosti se rozpoutá; cítím, jak cosi mou mysl hlodá a střebe. Nuže, staň se co staň! Slyšte, mužové, odevzdávám moc nad křesťany do rukou vašich, ale přikazuji šetřiti staré kněžny!“

„Svolám vladyky,“ pronášel jásavě Kuman.

„Ale ruce mé zůstanou čisty krve nevinné,“ zvolal Čestmír lítostivě.

„Ujímám se vedení vojska, kněžno,“ vece Vojmír.

„Rozdělím zbrojence své na dva oddíly, z nichž jeden povedu sám. Vše uchová se v tajnosti. Vrazíme z nenadání do jejich dědin a časem nočním přepadneme Tetín, kdy stráže nijakého nepřítele se nenadějí.“

„Do hradu povedu ozbrojence já. Se mnou vydá se tam mladý Toman, který rekovně z bitev v Němcích se vrátil a jemuž křesťané uloupili milenku,“ hlásil se Kuman.

„Nuže, spěšme vše připraviti; pojd', Kumane, čas spěchá.“ Vojmír odkvapil se svým druhem.

I kněžna povstala nemohouc snésti zraku Čestmírova truchlivě na ni zírajícího. „Zase potekou proudy krve. Na mne nijaká vina nepadejž, jinak jednati jsem nemohla!“ pravila kněžna a kynouc Čestmírovi, odešla z komnaty.

Hledě za ní, pokud nezmizela, šedý vladyka trpce pronesl: „To se v tvém srdci ozývá červ zlého svědomí, vládychtivá ženo! Nikdy nesmažeš skvrny takto učiněné tvému jménu. Neblahou zůstane potomstvu tvá památka, jsi-li slabá i krvežíznivá. A Lidmila má klesnouti, že ctíla věčnou pravdu, a s ní záhuba souzena i jejím věrným bratřím jedině proto, že odřekli se model a jejich nehodných kněží!?! Hrůza mne pojímá při této myšlence! I mne osvítilo světlo spasné víry; ty, Bože jediný, dej mi pokyn, jak zabrániti děsivému krveprolití. Již vím, již to mám! Nepůjdu na sněm, kde ve slepém hněvu běsní Bohdan, Kuman a Vojmír, vyhledám kněžice Václava, tuto naději Čechů v Krista věřících. O všem ho uvědomím, seběreme ochranné voje, a moje šediny budou podporou jeho nadšené mladosti. K Lidmile

vypravím posla, aby hrad zavřela, a Bůh svou mocí zajisté nás zastíní a přispěje k přemožení nepřátel!“ Řka to, Čestmír hbitě se ubíral za svým posláním.

III.

Jasně modrá a bezmračná obloha odrážela se v čistém praménku lesní bystřiny, tekoucí z lesa přes svěží lučinu za tetínským hradem. Za skupením omšných skalních balvanů hověl si na mechu Kuman; podle něho se povalovala odložená zbroj. O blízkou skálu s rukama na prsou zkříženýma opíral se stojící Toman, bloudě roztěkaným zrakem nad vrcholky stromů, poskytujících jim útulku. Ticho vůkol panující přerušil vojín otázkou: „Cos tak zamyšlen, Tomane?“

Odovědí byl mu hluboký, tesklivý vzdech.

„Nedivím se ti, jinochu, žes sklíčen,“ úsměšně mluvil Kuman; „byly veselejší časy, pokud jsme žili pod ochranou starých bohův! Za to neveselý je život nynějšího pokolení načichlého novotou křesťanství.“

Než Toman snad ani neslyšel povídání Kumanova, dáváje průchod svým myšlenkám těmito polohlasitými slovy: „Jaká záře od ní vycházela!. Bohyni rovnou připadala mi býti dívka moje. Což ta víra tak ji přeměnila, že pocíťuji, kterak nejsem již Boženy hoden?“

„Tak mluví jen blázen, myslí-li, že udatný chrabrý vojín není hoden krásného děvčete! Poslyš, Tomane, a pomni, že za krátko bude milenka tvá v tvé moci, a že pádem kříže i tobě vzejde štěstí pozemské.“

„Již záhy nastane soumrak a přiblíží se noc, do jejíchž temných stínů mne žene šílenost lásky, že bych celý svět jedinou ranou chtěl rozdrtit!“ volal se zaníceným zrakem vášnivý jinoch.

„Eh, co bys z toho měl, chtěje si pěstě otlouci marnou námahou? Raději se vynasnaž získati sobě dívčinu laskavým lichocením.“

„Mluvíš proto tak úsměšně, Kumane, žes nikdy nemiloval.“

„Tak jako ty jsem arci na dívku nepohlížel. Leč nenaříkej a dočkej času; ještě dnes si nahradíš veškeré strádání.“

„Božena opovrhuje mnou — pohanem.“

„Však jí odpor k tobě přejde. A kdo tě o tom ujistil, že jako druhdy po tobě netouží?“

„Sama zadala mi tuto smrtící ránu. Na perutích lásky spěchal jsem tehdy k ní, chtěje co možná zmírniti truchlivou zprávu o smrti jejího otce, a krokem bludným vedla mne touha ke družce mladosti. Spatřil jsem ji pod šedou skalou u Tetína a stanul jsem oslněn krásou i důstojností dívky křesťanské.“

„Jen nezoufej, bratře, vše bude opět dobře,“ na oko přátelsky vece Kuman, dodávaje v duchu s nepěkným úšklebkem: „Chci-li, by zůstal nástrojem pomsty Vojmírovi, jako s děckem zacházeti musím s tímto zamilovaným bloudem.“

„Znáš ten krásný luh pod Tetínem. Ostrov druhdy zasvěcený vílám a rusalkám?“ promlouval snivě Toman. „Jest obrostlý vrbovím a olšemi, mezi nimiž na rozkaz kněžny se vypíná kříž; tam uzřel jsem pannu klečeti pod křížem ve stínu mohutné lípy. Kolem všude k nebi se tyčí strmé šedé skaliny. Zavolal jsem ji jménem. Zrakem zbožností zaníceným pohlédla na mne; ach, nic krásnějšího v životě již nespatriím nad obličej její, oslněný světlem víry křesťanské.“

„Ten nezralý bloud,“ odlehčil si v duchu Kuman a s přetvářkou řekl: „Nuž pokračuj, ať zívím, jak bylo dále.“

„Myslil jsem, že vidím před sebou ctnostnou růži zachvívající se v ranním větérku — a když spatřivši mne od kříže vstávala, zaleskla se jí v očích jasná slza. Jako bohyně Lada s klidným úsměvem stála přede mnou. Bylo nejinak, nežli že onen kříž ramena ochranná po ní rozpínal oproti mé neočekávané touze.“

„Jdiž! Neznámo tobě, že odvážlivým štěstí přeje? A jak počínala sobě tvá milenka?“

„Ach, ano, mnou pohrdla, zapudila pohana od sebe,“ zalkal Toman.

Úskočný Kuman si pomyslně, že pokud čas, dobře jest do ohně dmychati, i jal se popouzeti rozvášněného jinocha: „To ten cizí Bůh ti nevěstu urval, když napřed zchvátil Žitomíra do hrobu. Padnou-li křesťané, pomine i to její omámení a radostně se k tobě navrátí.“

„Jsem odhodlán vydati se v nejkřutější seč a nechať padnu, život bez ní nemá pro mne pražádné ceny!“

„Nejprve zahubíme starou kněžnu, která je toho všeho příčinou. Nám vyrvala bohy, tobě Boženu; nechať zahynou i její spřeženci,“ lstivě nabádal Kuman.

„K tomu dopomáhej nám Zloboh i Morana,“ vece Toman.

„Dnešní noc rozhodne. Hleď, yalem se tmí; půjdeme za svými zbrojnoši, abychom je roznítli k nastávající pūtce!“

Zvolna následoval Toman zlotřilého svůdce. Krvavými proudy zdály se býti zbloudilému jinochovi pa-prsky zapadajícího slunka, jejichž odlesk právě si pohrával na nádvoří tetínského hradu, kde stará kněžna, opírajíc se o rámě Boženino, chlácholivě k dívce promlouvala: „Netruchli, dcero moje; srdce světem zraněné Bůh opět uzdraví. Vždyť Spasitel

za nás nekonečně více trpěl na svém kříži; oslava a blaženost věčná bude ti kdysi údělem za veškerá pozemská trápení.“

„Ach, kněžno, nermoutím se toliko nad sebou. Hleď, jak nepřátelé obkličují tiché obydlí naše; do budou-li hradu, kterak ochráníme drahý tvůj život?“ úzkostlivě mluvila dívka.

„Tu péči ponecháme Bohu, jenž nás ochrání, bude-li to jeho svatá vůle. Nebojím se o sebe, než líto mi zaslepeného národa, že žízni po krvi křesťanské. Ach, zlý a krutý čas nastává synům jedné země.“

„Ale zášť pohanských vůdců čelí nejvíce proti tobě, kněžno.“

„Neobávám se těch, které bych ke spáse vedla, kdyby mi popřáli svého sluchu. Hle, blíží se hodina večerní modlitby; jdu do kaple. Boženo, naříd' hradnímu, aby s čeledí svou bedlivě hradu ostříhal, a pak se také dostav k večerní pobožnosti.“

Dívka truchlivě zírала za odcházející stařenou, kterou červánky večerní oblévaly jako krvavou svatozáří. Aníž vědouc proč, úzkostlivě se zachvěla. Vykonávajíc udělené rozkazy, přemítala, proč právě dnešního večera, za konejšivého ticha kolem vanoucího, jest jí tak podivně teskno, jako ještě nikdy v celém posavadním životě? S duší vyjasněnou přemítala o minulosti, a sílena vroucí důvěrou v Boha, bez obavy patřila v budoucnost a mír nevypravitelný rozhostil se opět v celé její bytosti; ano, v této požehnané chvíli Božena i smrti mučednické nebyla by se děsila. Snad bylo jí právě tak, jako staříčké kněžně, která s rukama sepjatýma na klekátku pronášela chvějícími se rty:

„O Pane, jedině tvá vůle se staň!“

Viděla-liž v duchu první pokřestěná kněžna Čechů korunu mučednickou, jež měla se jí zaskvěti u věčné slávy po vykročení ze života vezdejšího? Jak

velebná byla ve své pokoře, sklánějíc šedou, vdovským závojem zahalenou hlavu, modlíc se za ty, kdož vražedné úklady jí činili...

Ohnivá sluneční koule již nadobro zapadla, a přítmí soumraku se svým dusným, bouři věštícím tichem skličovalo Boženu, přes nádvoří chvátající. Přemítala o smrti otcově, na Tomana upíraly se její myšlenky, uzrávajíce v pevné rozhodnutí, nestati se nikdy manželkou pohanovou; a že on nezřekne se staré víry, o tom byla skoro přesvědčena. Nezbude tudíž, nežli úplné rozloučení. Dívka z hluboka si při tom vzdychla, řkouc polohlasem:

„Pak celé své žití věnuji jen skutkům milosrdenství a tobě, můj Spasiteli!“

Chtěla vejíti do předsíně, když ze soumraku vynořila se jakási postava, zastupující jí cestu.

„Boženo, pomni uplynulé doby!“ zazněl lítostivě vášnivý hlas jinochův.

„Tys to, Tomane? Co zde pohledáváš?“

„O rci, že pravdou není, žes mnou nadobro opovrhla?“

„Jako křesťanka nezhrdám bližním.“

„Jak chladně mluvíš!“

„Bože, osviť rozum jeho, aby poznal, kterak nemohu jinak jednati.“

„Ó, nevolej svého strašného Boha, který vyvolává jen války a rve nejposvátnější rodinné svazky!“

„Tomane, tebe zaslepila vášeň; věz, Bohem lásky, smíru a odpuštění jest Bůh můj!“

„Rozpomeň se na své rodiče, na časy blahé, uplynulé mladosti, a následuj mne. Láska moje tě učiní šťastnou.“

„Moje máti jest v nebi, a otcem je mi Bůh! záštitou mi před zlobou světa kněžna máti, onať mi matkou v Kristu, jsem na její jméno pokřtěna. Ano, není již Božena Žitomírovna, před tebou stojí Lid-

mila, odchovanka vznešené křesťanské kněžny. Aby oběť moje byla bohumilá, i lásku svou i vzpomínky jsem potlačila, abych se úplně mohla věnovati pravdě, z níž spása vyplývá.“

„Ne, tak úplně jsi se nemohla změnit, dívko! Slyš hlasu mého, následuj mne; tam na břehu stříbrotoké Mže jest můj rodný dům, kde budeš vládkyní a žítí sobě i jiným ku blahu.“

„A dovolíš mi vyznávatí mého Boha? Uznáš jeho pravé učení?“ s radostnou nadějí tázala se dívka.

„Mnoho žádáš, drahá. Než pro tebe učiním vše. Později —“

„Nikoli později, Tomane! Pociťuji dobře tvoji nerozhodnost, slibuješ, aniž hodláš splnití; nemohu jíti s tebou, kdy Bůh mne volá, a v nijakém nejsem rozporu, kam se obrátit. Naše cesty se navždy od sebe dělí. Žij blaze, kéž jiná mne tobě nahradí,“ a a nedbajíc, že jinoch toužebně po ní rámě vztahuje, dívka kvapně odběhla.

„Boženo, možno-li, bys mne tak opustila? Vždyť s tebou mizí celý ráj mé mladosti!“ Toman zoufale rozpínal rámě do temné blížící se noci.

Teprve hluk přikvapivších sem ozbrojencův a třesk zbraní ho vzpamatoval; jako ve snu patřil, kterak Kumanovi zbrojnoši bez velikého odporu přemohli nečetnou domácí čeleď a jejich vůdce, přistoupiv k němu, pronesl: „Již dosti těch hříček a marných proseb. Dobře jsi poznal, kterak po dobrém ničeho nedosáhneš. Nastala doba pomsty; slyšíš, Tomane, pomsti se za odmítnutí!“

„Budiž, není-li jinak!“

„Nuže, za mnou! Nejprve vyhledejme kněžnu; Božena sama se pak nalezne.“

„A krev nevěrnice zchladí moji palčivou bolest.“ Toman rozběsněn hnál se za Kumanem, co zatím jejich zbrojenci zle řádili, takže na klidném před chvíl-

kou nádvoří byl děsný lomoz, zmatek a křik pobíhající čeledi hradní.

„Kriste, pomoz!“ volal uděšený zástup služek z domu vybíhajících, kdežto nevázaní zbrojnoši pustě povykovali: „Nikoho nešetřme! Bijme, ať padne kříž a jeho vyznavači nechť zahynou!“

Do největší vřavy vběhla prostovlasá Božena, lomíc zoufale rukama a volajíc: „Kněžna mrtva, naši dobroditelku zavraždili!“

Za ní vyhrnuli se Kuman s Tomanem i několik oděnců, vedoucích zajaté služky, hlasně bědující.

„Tak, již vás máme! Krátce jsme s vámi zatočili,“ posmíval se Kuman.

Božena, pronikavě na jinocha pohlédnuvši, bolestně zvolala: „Tys napomáhal tomuto dílu zhouby, Tomane!?“

„Oh, Perune, rozdrť mne svými blesky; nemohu snést toho pohledu,“ zalkal Toman, zakrýváje si tvář dlaněmi.

Do hradní brány vrazil udýchaný ozbrojenec, volaje: „Rychle, kde je náš vůdce Kuman?!“

„Zde jsem; jakou novinu přinášíš?“

„Jsme vyzrazeni. Silnou přemocí hrnou se na nás křesťané. Vojmír raněn, podlehneme úplně, nepřispějete-li nám na pomoc!“

„Bůh náš vítězí!“ radovali se křesťané.

„Ale kněžna je mrtva —“ lkala Božena.

„Vzhůru, vzhůru! Nemeškejme bratrům na pomoc! Část mého lidu nechať zde zůstane ke střežení hradu; kdyby však přesila vás napadla, ustupte a všechny zajaté odveďte v dědinu Vojmírovu!“ Po těchto slovech Kuman odkvapil, následován návalem vojínů, kteří i Tomana sebou strhli.

V této noci, kdy bratrovražedná bitva tak děsně zuřila, kněžna Drahomíra se svými služkami v háji poblíže pohanského chrámu vzývala bohy za vítězství

zbraní Vojmírových. Prosebné jejich hlasy sborem tajemně pronikaly tišinou lesní do pusté noční temnoty. Zpívali: „Světovládni bohové, k vaší úctě planou naše žertvy! Vyslyšte věrných, volajících k vám v úzkosti a odvráťte od nás běsa války!“

Náhle rozpoutala se strašná vichřice a zahřměla rána, způsobená jakýmsi silným pádem, a již to hřmělo jako krupobití vzduchem, jako když kácí se mohutné silné kmeny.

Z pohanského chrámu vyběhl poděšený sluha; všecek se chvěje, volal: „Skácel se Perun a za ním padají všecky sochy bohův. Nebe se hýbe a v jeho záři jakoby zástupy jasných řadili se v boj. Běda, proti komu se obrátí! Bohdan mrtev, rozdrtila ho socha Perunova, právě když oběť před ní zapaloval.“

A znovu rozlehly se žalostné hlasy shromážděných zde pohanů.

Opět jiný neblahý posel přichvátal, a vida kněžnu všecku ubledlou a chvějící se při rudé záři plápolajícího ohně, oznamoval ustrnulému zástupu: „Kněžna Lidmila mrtva! Toman s Kumanem ji zavraždili, když dobyli Tetína.“

Drahomíra zaúpěla: „Krev nevinná padá na mne! Ach, nastalo, čeho se mé srdce nejvíce obávalo. Svědomí hlas se hýbe; oh, krev její poráží naše bohy!“

„Krev nevinná bohy poráží,“ žalostně opakoval zástup.

„Není ještě konce neblahé zvěsti: křesťané nad námi vítězí,“ vece posel.

„Ó běda, nové rány! Tou vichřicí děsnou bohové od nás do neznáma táhnou, děsíce se krve prolévání,“ lkaly ženy.

A Drahomíra bědovala: „Potrvá-li věčně tato strašlivá noc?“

S potrhaným rouchem, s vlasy divoce rozčuchanými přibíhal sem pohanský žrec, který byl vyšel

na výzvědy, volaje s divokou hrůzou: „O, kněžno, nemeškej, rychle prchni! Zataras se pevně na hradě, pokud tvoji věrní poznovu k obraně se neshromáždí. Křesťané hrnou se sem mocným přívalem a protivníků snad neušetří. Zachraň se kdo můžeš!“

„Toho-li jsem se dočkala,“ zděsila se Drahomíra, a za ní s pronikavým nářkem ve strašném tom lo-mozu prchal valný zástup pohanův. — — — — —

Rozbřeskovalo mladé jitro. Ve své tvrzi na lůžku kožemí vystlaném odpočíval raněný, pokrvácený Vojmír, jsa ztrátou krve zeslaben, zmítal sebou v neklidném spánku, nemaje o tom vědomí, že se u jeho lůžka modlí klečící Božena. Byly to úpěnlivé vroucí prosby, které dívka k nebi vysílala, a povstala teprve, když po hrozně, trapně chvíli raněný procitl, volaje: „Kdo jsi? Kde to jsem?“

„Jsi ve své otecké tvrzi, vladyko.“

„A ty, jak sem přicházíš, děvo?“

„Jsem zajatá křesťanka a obsluhuji tě.“

„Za zlé dobrým odplácíš, dívko? Neklame-li mne zrak, tys bývala kdysi na dvoře knížecím?“

„Družkou jsem byla jasné kněžničky Přibyslavy.“

Raněný se usmál při vyslovení toho jména, pak počal horečně blouzniti: „Strašné sny mne tížily, balvanem ležíce na mé duši. Ach, co mne čeká? Pravda-li, že z Tetína nás vytiskli křesťané, majíce vůdcem kněžice Václava? Oh, jak byl strašným při své mladosti a kráse zbožný Václav! Jeho nejprve jsem chtěl skoliti, i ženu se naň; tu však dva jasní, nebeští oděnci stanuli mu po boku a již řítíl jsem se k zemi raněn, abych zemřel mlád a ne—po—mstěn.“ Přemožen slabostí, Vojmír poznovu usnul.

„Jak ten ranní vítr venku smutně burácí,“ povzdychla si Božena. „Žluté listí spadává, jakoby Vojmírovi stlalo poslední lůžko; tak bledý jest, na umření.“

Do jizby vešel ozbrojenec.

„Jaké jest přání tvé?“

„Vojmír spí? Přicházím od vojska, jehož byl vůdcem. Sděl mu, až procitne, novinu neblahou, již přináším.“

„Mluv!“

„Jsme poraženi a křesťané se sem hrnou s Václavem, po jehož boku je Čestmír. Hodlají ztrestati odbojného vůdce.“

„Živ-li Toman?“

„Jsou mrtvi oba, kteří zavražděním kněžny povolali na nás hněv bohů.“ Posel strojil se k odchodu, nepovšimnuv si uděšení dívčina, leč Vojmír procitnuv poznovu, počal horečně blouzniti: „Postůj, neblahý posle, s tebou vypravím se do vřavy válečné. Ty odcházíš? Což neplatí již má vůle? Tys u mne setrvala, panno? Nebe ti odpláť, co pro mne činíš; trvá-li posud půtka? Vítězíme-li? A pravda-li, že Lidmila mrtva?“

„Netrap se marným přemítáním, pane. Tobě třeba klidu, a chladící nápoj občerství zemdlené údy.“

„Netřeba mi občerstvení ani posily. Jest mi tak blaze, blaze! Pociťuji, že promění se v pravdu, o čem se mi tak sladce snilo. Opět jsem byl jarý a zdráv, vida Přibyslavu ve sboru kvetoucích družek. Ukazovala mi slávu nebe křesťanského, v němž ověncena světice Lidmila Boha vzývala. Nesneslo mé oko této skvoucí nadpozemské záře; ó, modli se za mne, děvo, k Bohu svému, nechať i mne hříšného na milost přijme.“

„Za svou vlast i za tebe bude orodovati svatá dědička.“

„Prchejte, dobytá naše tvrz!“ s těmi slovy vřítla se do světnice služka.

„On umírá,“ zněla odpověď Boženy.

„Dobrá panno, modli se za mne k svému Bohu, pravému, jedinému, který pro lidstvo zemřel—na—kříži—“. To byla poslední slova Vojmírova. Božena zatlačivši mu oči, vyběhla na dvůr. Tam v plné ranní záři hemžilo se vojsko. „Vojmíra není více,“ teskně promluvila.

S hlubokým vzdechem odpovídal Čestmír: „Nebylo v celé vlasti udatnějšího reka, a byť pomstou zaslepen, těžce želíme ztráty jeho.“

„Bůh soudil,“ vece Božena.

A s radostným podivem patřili nyní všichni na mladistvého statného vojvodu Václava, oblévaného plnou sluneční září, když promlouval: „Vítej jasné slunce, osvěcující slávu kříže! Naším vítězstvím rozkvete křesťanská víra. Žehnej, Hospodine, vládě mé, již po matce Drahomíře nad Čechy se ujímám. Nuže spěšme v chrám, vyprositi trvání pokoje a míru blahodátnému.“

„A tobě, dcero,“ vece Čestmír, Boženu laskavě za ruku ujav, „zesnulou kněžnou dostalo se svatého odkazu. Nejen její jméno poneseš, ale i onen kříž, který při křtu svatém obdržela od apoštolů soluňských, přešel do tvých rukou. Klaníme se tobě, Lidmilo, dcero Žitomírova, neboť ty ve šlépějích zesulé světice zahrnovati budeš své bližní láskou a milosrdenstvím!“

Děva u vytržení popatřila k nebi, pak schýlivši pokorně krásnou hlavu, zvolna za ostatními ubírala se do chrámu.

Synové knížecí.

I.

V zemi, kde bystrotoká řeka Visla úrodné břehy zavlažuje, v bratrském Polsku, panoval až posud pochmurný smutek nad nepochopitelnou a náhlou

smrtí panujícího knížete, jemuž co do povahy i věhlasu vladařského nijak se nevyrovnal jeho bratr Travian, usednuvší po něm na stolec knížecí. A Polané až posud v tesklivých dumkách, písních, k počtě jeho bohatýrských činů skládaných, uctívali památku knížete dobrotivého a udatného reka. Jméno potomků jeho pak s různými pocity bylo vyslovováno.

Na pravém břehu Visly nedaleko sídla knížecího strměla z pozadí temného lesa do výše mohutná věž pevnými hradbami obehnaná; hluboko dole bylo vězení, přepažené do zadní části silnou železnou mříží. Na rezovité železné tyči visící lampa rozlévala kolem sporý plamének, jemuž docházel olej. V přední části, poněkud volnější, odkud přímo na nádvoří se vycházelo, přecházel odměřeným krokem zbrojnoš s dlouhým oštěpem, oděný v otřelé kožené krzno. Za mříží v zadní části vlhkého i dusného sklepení jsou dvě bídná, slaměná lůžka, na nichž ve spánku leží dvě mladá zchřadlá těla, jejichž bledé, utrápené obličejy nejsou bez ušlechtilosti. Kromě zhruba otesaného stolu a dvou sedadel není zde jiného nábytku. Se skřipotem otevřely se dveře v přední části a stráž vzdávala hlubokou poctu statnému, bujarostí kypícímu jinochu, který vešel. Dal si otevřítí mříže vězení, načež pokynul zbrojnoši, by se odstranil. Spáči dosud klidně dřímali. Příchozí s bolestným pohnutím patřil na oba mládce, pak si zakryl obličej rukama, nemoha patrně snést toho děsného pohledu.

Ticho bylo vůkol, jen oddechování spáčů bylo slyšeti; lítostivě i laskavě spočíval orlí zrak mladému muži na spících a nevýslovná útrpnost chvěla se v jeho hlase, když sám k sobě přitlumeně promlouval: „Ach, oni spí, spí tak tiše! Pevně a sladce dřímají ti, jimž zloba lidská přičítá nejohavnější hřích. Kéž bych mohl přivést sem národa polského nej přednější muže, aby popatřili na tyto knížecí bratry-

blížence, a hned jasno by bylo každému, že takový spánek není údělem vrahův a že tak pokojně a klidně nemohli by spáti otcovrahové! Proč právě na tyto mírné, ušlechtilé mládence padá hrozná podezření otcovraždy?! Ach, lidé, lidé, kterak jste mnohdy zaslepeni ve svém úsudku! Ubozí jinochové, bratři, kteří v jedné hodině jako blíženci šťastných rodičů uviděli jste světlo světa, ach, již po třikráte vody bystrotoké Visly spoutány byly ledovými pouty a po třikráte zelenaly se háje vaší domoviny, a vy neviděli jste ni svěží zeleně ni blahodárného slunka paprsku. Jako svěží druhdy kvítka vadnete v temném, vražedném stínu hrozného vězení. Vy, k vládě zrození, trávíte nejkrásnější leta luzného mládí jako zločinci! Bez slunce, bez vzduchu, stále v děsné samotě; leč nedosti na tom, zítra — již zítra má se rozhodnouti osud váš, a mně nad tím srdce v těle usedá. Než, byl bych bídným sketou, abych vší mocí se nepřičinil, než den uplyne, by spravedlnosti došla mladá knížata polská!“

Proud nadšené výmluvnosti zastavila mu tichá slova, jež jeden ze spáčů šepotal ve snu.

„Ach, toť Dobrorod, o čem asi sní?“

Nakloniv se nad jinochem, zcela zřetelně zaslechl, jak týž vzdychal: „Oh, buďte milosrdní k mému bratru Polemilovi.“

„Ubohý Dobrorod, jak jest ubledlý, a posud ani v soužení neutuchla jeho láska bratrská. Na čele jeho sídlící nevinnost je strašnou obžalobou jejich odpůrcům.“

„Běda, běda, drahý náš otec krvácí,“ dále polo ve snění vykřikoval jinoch.

„O svém knížecím otci sní! Nešťastní synové! Polský kníže již dávno vykřvácel a dravec po krvi mládat jeho prahne,“ vzdychal příchozí.

Poněkud hlasité jeho vzdychnutí probudilo mladce, který pozvedl obličej prvním chmýřím vousu obrostlý a usadiv se na lůžku jemně pronesl: „Voláš mne, bratře?“

Když s druhého lůžka nijaká odpověď se neozvala, mladík bystřeji se kolem rozhlédl, načež udiveně zvolal: „Nebesa! Co jest to, bdím-li či posud ve snu hledím na postavu u mého lůžka?“

„Dobrorode!“ laskavě a mírně pronesl host.

„Ach! Tento hlas, tato tvář, příliš mne na někoho upomíná; jen kdyby postava nebyla tak statná a mužná!“

„Dobrorode, zeslábla již tak tvoje druhdy jará paměť, že nepoznáváš nejmilejšího druha svého dětství?“

Jinoch povstal s lože a upřeně hleděl na mluvícího, náhle radostně zvolal: „Je-li možno, tys to, Slavoji? Kde jsem? Jak vyjasnilo se milou přítomností tvou temné vězení naše, kde čadící lampa slunce zastupuje! Vítej, příteli, druhu, nade vše drahý! Hleď, tamo na bídném loži můj nebohý bratr, a nyní také ty zde, Slavoji?“

„Ano, jsem zde a vinu k prsům toho, jenž mi byl na světě nejdražším.“ Slavoj, mluvě tak, obejmul jinocha.

Dobrorod sláb a zmořen, mocí musil se teprve vzpamatovati. Hledaje cosi v paměti, těkal zapadlým kalným zrakem po svém zbědovaném zevnějšku, do bratrovy tváře dychtivě se vpíjel a pak uvědomiv si statně mužnou postavu přítelovu, vece s rukou na čelo přitisknutou: „Není divu, žes tak překvapil mého zesláblého ducha; v dlouholeté samotě paměť utrpí; nevím, jak to bylo. Ty — bratr — otec náš — ach, příteli, jak sem přicházíš po tak dlouhé době, kdy od posledního spatření našeho po třikráte země do zeleného roucha se odívala?“

„Nemohl jsem dříve, nechtěl-li jsem na vás popaditi dravce po krvi vaší žíznícího! Hleď, k mému pokynutí odstranila se stráž; mnoho času a úsilí bylo k tomu třeba, abych se pevně usadil do přízně knížete a získal si úplné důvěry jeho.“

„Tedy přece nemýlil se můj bratr; jsme na všech stranách zrazeni?!“ žalostně zalkal Dobrorod.

„V čem že se nemýlil! Mluv, Dobrorode!“

„Hleď, jak málo místa máme v tomto těsném vězení; sotva několik kroků lze učiniti, a přece na tomto malém prostranství zapustila kořeny tak veliká láska bratrská, že výší svou dosahuje až do nebes. A je-li tam na krásném volném světě domovem jen klam a lež a přetvářka se zradou, tož nechtěl bych jej zaměnití za tuto temnou kobku žalářní.“

„Jak? — I mně nedůvěřuješ?!“

„Ach, druhu druhdy nejmilejší, proč jsi nás nepřišel potěšiti dříve? Vždyť náš nešťastný otec nečinil nijakého rozdílu mezi tebou a syny svými! Slavoji, dobře víš, jak býval Polemil již jako útlé pachole prchlý a nedůvěřivý, a jak to naň působilo, když jedenkrát viděl tě v přátelském průvodu s knížetem, který nás tolik nenáviděl?“

Překvapeně zvolal Slavoj: „Kdy, kde a jak mne viděl?“

„Budiž tomu jakkoli, vše ti svěřím. Dobře víš, jak přísně nakázáno strážím, ni jediného slova s námi nepromluvití. Spíše skála by se pohnula než tito lidé, když jsme prosili, by nám pověděli něco o krásném světě i co děje se mezi lidmi. Věděliť, že by pro jediné slovo s námi přišli o hlavu. Kromě toho byli to mnohdy zbrojnoši cizozemci, řeči polské neznalí. Konečně po dlouhé, dlouhé době podařilo se bratru mému nakloniti si šedivého strážníka. Ten ho vedl po tamtěch schodech; vidíš z předu v koutě za mříží ona uzounká železná dvířka? Já musil zůstatí dole na

stráži, bych oznámil blížící se snad nebezpečí. Žoldněř vedl bratra na vrchol věže, odkudž mohl přehlédnouti vůkolní krajinu; my, ubozí, jsme ani nevěděli, že jsme uprostřed lesův, a nikdy nezapomenu toho smrtelného zděšení, když mi Polemil oznamoval, že uviděl tebe —“

„Mne? —“

„Tebe uviděl, an s nynějším knížetem po lesích jezdíš.“

„A vy jste netušili, že jsem zde?“

„Ne, pranic jsme nevěděli; věčností zdá se nám býti doba, kdy kromě čadící této lampy neuzřeli jsme jiného světla, nezaslechli jsme hlasu, leč promluví-li druh na druha.“

„Ubozí!“

„Ach, bylo by možno, abys i ty nás zradil, nás opustil?“

„Ne tak hlasitě, Dobrorode, ani stěnám nemůžeme důvěřovati.“

„Příteli Slavoji, což se již nikdy nenavrátní doba, abychom žili jako druhdy v oddanosti a lásce bratrské?“

„Nemohu pro krátkost času vše ti vysvětlovati, ač mi srdce v těle puká nad tebou a bratrem tvým. Přišel jsem dodatí vám naděje, byste doufali, že není ještě všecko ztraceno, a ty mne vítáš nedůvěrou,“ zarmouceně vece Slavoj.

„Naději nám neseš a posud jediného slova jsi o tom nevyřkl? Mluv rychle!“

Opatrně ohlédl se Slavoj, načež přitlumeným hlasem pronesl: „Hodina vašeho vysvobození se blíží.“

„Jakže?! Tedy byl náš život přece v nebezpečnosti?“

„O tom nepochybuj; svět mnohdy velmi povrchně soudí. Jen pomni na onen den, vlastně večer, kdy

v lásce a svornosti blahostné ty, tvůj bratr a laskavý otec váš odebrali jste se na odpočinutí.“

„Oh, hrozná vzpomínka!“

„A ranním jítrem nastal v knížecím hradě pokřik. Konírny hořely, celé stavení bylo v nebezpečnosti. Sluhové spěchali vzbudit knížete, než dvéře ložnice byly pevně uzavřeny. Požár se rozmáhá, lid starostlivý o vladaře mocí vypáčil dveře, a mezi dvěma spícími syny nalézá — vladaře — mrtvého,“ tak v teskné upomínka zabrání promlouval Slavoj.

„Usmrcený otec ležel uprostřed obou synův a jedním z nich byl jsem — já. Mne a bratra mého našli z vraždy; ach, uštydlo mi srdce nad tím nespravedlivým podezřením, když je dříve rozdrásal plamen přehrozná bolesti nad úmrtím otcovým,“ lkal Dobrorod.

„Nebylo-liž zdání proti vám?“

„Slavoji, Slavoji, tys rovněž tak soudil?“

„Nikdy! Což nenašli vás, jak jste pevně spali?“

„Ach, naposledy jsem tak sladce spal a probuzení mé bylo strašné!“

„Kdo může pokojně spát, ten nemá na svědomí vraždu; tak jsem soudil já a od svého přesvědčení nikdy neustoupím. Než, vy máte i nepřátelské závistníky, a ti soudí jinak,“ truchlivě vykládal Slavoj.

„A jak soudí náš strýc Travián, který zatím spravuje naši zemi?“

Jasnému, otevřenému pohledu Dobrorodovu mimovolně se vyhnuly zraky Slavojovy, a on nejistě, vyhýbavě pravil: „Ti, kdož byli v podezření, musili se uvésti v bezpečí, pokud by se nezjevila jejich nevinost.“

„Toť naše odsouzení! Kdo nás medle obhájí, ne-li srdce a láska strýcova?“

„Slyš, Dobrorode! Poddaní milovali vašeho otce, milují i vás a nedopustí tak snadně záhuby vaši.“

A jelikož nemohli vás lidé ospravedlniti, vzali útočiště k nebi. Až k nám do Polska donesla se zpráva o přejasně kněžně Čechů, vznešené Libuši, kteráž má dar ducha prorockého. Věhlasná tato dcera druhdy knížete českého Kroka srozumitelně vykládá, co zrakům jiných smrtelníků zastřeno bývá neproniknutelnou rouškou budoucnosti. K této slovanské kněžně vypravili jsme moudré posly v poctivosti zešedivělé s hojnými dary a s prosbou, by zodpověděla otázku, možno-li tomu věriti, že by dva synové-blíženci ukrutně usmrtili vlastního otce.“

„A jaké odpovědi se jim dostalo od věhlasné kněžny Libuše?“

„Když po delším čase vrátili se poslové naši, zvěštovali nám odpověď proroctví plnou: „Nebudiž dle běžného mravu a obyčeje tělo knížete upáleno na hranici,*) nýbrž buď uloženo v lůno země; po třech letech nechať vykopají se ostatky mrtvého. Udá-li se, že se na lebce naleznou vlasy, jsou synové nevinni ohavnou vraždou.“

„A nebude-li tomu tak?“

„Důvěřuj ve svou nevinnost.“

„Příteli, pozoruj dobře tvůj bolestný neklid; rci, kdy se přiblíží ustanovená doba?“

„Včera vypršela tři léta.“

„A dnes se má o nás rozhodnouti?“

„Zítřejšího dne vykopají se pozůstatky vašeho otce.“

„Bratře,“ úpěnlivě pronesl Dobrorod, „žije-li v tvém srdci posud nejmenší jiskřička bývalé přátelské náklonnosti, hled' nám vymoci, by nás strýc, nynější kníže, v našem žaláři navštívil!“

„Co žádáš, nemožno mi splniti.“

*) Libuše, jak známo, žila za časů pohanských, kdy pozůstatky upálených mrtvol v popelnících do země se uschovaly. (Poznámka spisovatelčina.)

„Proč?“

„Poněvadž se to nikdy nesmí státi.“

„Jsme tudíž bez milosti odsouzeni?“

„Netáž se, pověděl jsem již více, než bylo mým úmyslem. Ztraceni byli bychom všichni tři, kdyby neblahé stěny vašeho vězení měly uši.“

„Snad se mýlíš. Náš strýc není nemilosrdný, vždy nás náviděl.“

„Náviděl-li on vás, já vás miluji. Než k tomu by bylo třeba dlouhého času, bych ti mohl všecko vyjevit. Co vytrpěl jsem po celý ten čas, žije vám na blízku a nemoha vám pomoci jedině proto, bych předčasného podezření na vaši záhubu neprobudil! Však k vůli vám vše jsem přetrpěl a plesám, že se blíží hodina osvobození vašeho.“

„Mluv, nebeský posle!“

„Nikoli, musím pomýšleti na návrat.“

„O, zůstaň; jak blaží mne tvoje přítomnost, bratře.“

„Nemohu. Spíše zastavíš tok bystré Visly, nežli mne přiměješ, bych na škodu vaši ještě déle zde otálel.“

Přemožen žalem, zalkal Dobrorod: „Snad tě již na tomto světě nikdy neuhlídáme.“

„Stalo by se tak, kdybys mne ještě déle zdržoval.“

Dobrorod, chopiv přítele za rámě, pronesl vyčítavě: „A s bratrem mým ani nepromluvíš?“

„Ačkoli duchem i vzpomínkami stále jsem u vás, neodejdu, aniž bych ho nepolíbil.“

Slavoj skláněl se nad tvrdě spícím Polemílem; než náhle se vzchopil, řka:

„Dobrorode, nepozoruješ na jeho tváři výrazu záští a nepřátelství?“

„Nezasloužená křivda a dlouhé utrpení učinily ho přísnějším, nežli mne; proto však nikdy v nepřátelství na tebe nevzpomínal.“

Po kratičkém rozmýšlení pronesl Slavoj:

„Nikoli, Dobrorode, nemohu bratra tvého políbiti. Kdyby se probudil, stín jeho nedůvěry zakalil by naše shledání. Obejmi ho za mne a buď zdrav!“

„Slavoji, uvidíme se opět?“

„Zajisté!“

„A budeš vždy státi při nás?“

„Toť jedinou mojí myšlenkou po všechen čas našeho rozloučení.“

Nepovšimli si, že probuzený Polemil udiveně se kolem rozhlíží.

„Jen ještě na jedinou otázku mi odpověz, Slavoji; rci, kde jsme?“

„Nepřiliš daleko od hradu knížecího; než hle, tamto kvapí můj oděnc, což znamením, že kdosi nepovolaný jest na blízku. Zdráv buď, Dobrorode, musím odtud, bych vám tuhého vězení ještě nepřitížil.“ Slavoj objal chvatně druha, a zavíraje mříž, toužebně patřil na jinochy.

A když po malé chvílce opět se strážný zbrojnoš vrátil, zaslechli bratři dusot vzdalujících se koní.

Konečně Dobrorod až posud nepohnutě u svého lože stojící vroucně za ním provolal:

„Štěstí provázejž tě na tvé pouti!“

„Kdo to zde byl? Zřel jsem kéhos cizince,“ tázal se Polemil.

V blaženém vytržení pronesl Dobrorod: „Bratře, štěstí se na nás usmálo! Záhy již otevrou se mříže našeho vězení.“

„Mluv!“

„Byl zde Slavoj.“

Polemil mimovolně rozběhl se ku mříži, než nevida již nikoho, dychtivě se zahleděl na bratra, řka: „Jak, on zde byl? Nuže mluv, co ho sem přivedlo?“

„Ó, bratře, jakou radostí naplněna moje hrud: Slavoj jest nás hoden!“

„Ach, Dobrorode, kéž bych ti mohl dopodrobna vyličit sen, z něhož jsem se právě probudil! Ocitl jsem se v krajině podivných zvířat; jedno jsem měl za vlka, alespoň mu bylo na vlas podobno, ač by bylo rádo vyhlíželo jako počestný pes. Druhé se mi zdálo liškou — ač svůj ocas tak mistrně shrnovalo, že by je byl beránek za svého vlastního bratra považoval. Třetí mi z daleka přicházelo jako ostrovid, ač se stavělo, že pro krátkozrakost nevidí ani mimojdoucích — všetečně mne bodlo — přistoupím blíže — a hle! oni to byli lidé s tělem i s duší! — Ale náš knížecí otec nám vždycky říkával, abychom o všech lidech dobře smýšleli! — Rci, poslal Slavoje k nám strýc Travian?“

„Nikoli. Jak jsem vyrozuměl, nesmí o tom kníže ani věděti.“

„Co zde chtěl? Přišel-li nás politovati, bylo to trochu pozdě!“

„Bratře! Nebuď tak nesmířitelným. Slavoj nás chce zachrániti, bdí nad námi. On zapírat a přetvařovati se musil k našemu prospěchu.“

„A co ho sem dnes přivedlo? To bych věru rád věděl.“

„Přinesl nám potěšitelnou zprávu, že se blíží den našeho vysvobození.“

„Konečně!“ hořce pronesl Polemil.

„Zítřejšího dne dá kníže vykopati pozůstatky našeho otce.“

„Cože pravíš?“

„Tak zní slova věštby! Naleznou-li se na lebce mrtvoly bez poskvrných vlasů, jsme nevinni.“

„Což stane-li se opak?“

„Ach, bratře — pak jsme byli dnes naposledy mezi živými.“ Dobrorod s bolestným zaštkáním vrhl se v bratrovu náruč.

Tu Polemil, jemně ovinuv rámě kolem šíje bratry, laskavě promlouval: „Buď mužný a statečný, Dobrorode! Co by nás mohlo ještě hroznějšího potkat, když jsme již snesli nejstrašnější podezření z otcovraždy! Čím nás mohou lidé ještě více potupiti?“

„Ach, není-liž strašno, v tak mladistvém věku nevinně zemřít?“

„Byl bys raději, kdybychom potupné smrti právem zasluhovali?“

„Kéž smilovali by se nad námi přátelé otce našeho a pomohli odhaliti roušku skrývající naši nevinnost.“

„Upokoj se,“ klidně a laskavě pravil Polemil. „Odloučení od světa stali jsme se mnohem lepšími a nemáme proč litovati odchodu svého ze života. Ach, málo bychom se již nyní do světa hodili. Zničení na duchu i na těle jen s trpkostí mohli bychom pohlížeti na všecko vůkol sebe, co jiní lidé štěstím a blažeností zovou.“

„Jen jedenkrátě chtěl bych spatřiti krásnou zemi ozářenou zlatým slunečním jasem; jeť naše Polska tak krásná a pak — pak zmužileji zemru!“

„Skromnou a spravedlivou tuto žádost mohu ti vyplniti.“

„Ty bys chtěl? A jak?“

„Viz tyto schody; víš, tudy přichází nám zdravý vzduch. A že lze i nahoru bez vůdce se dostat, přesvědčil jsem se včera, když tys tvrdě usnul. Pojd', povedu tě dále.“

Přesvědčivše se, že stráž schoulena v koutě na kamenné lávce tvrdě usnula, bratři potichu se vzchopili a ruku v ruce stoupali po točitých příkrých schodech, aby opět po dlouhém čase uviděli modrý (blankyt) nebeský a pokochali se krásou velebné přírody.

Nízká pahorkatina skvěla se slavnostní zelení mladého jara; opodál za dědinou, jejíž slaměné stře-

chy nízkých chat prodíraly se zelení sadů vroubených lučinou, na úpatí skály pod vysokými duby hrobař venkovský pilně vykopával umístěný zde hrob. Přes to, že bylo posud časně po ránu, hbitě zvonila jeho motyka neb mihala se jeho lesklá lopata v záři vycházejícího slunka. Teprve po hodné chvíli ustal, a stírajě si pot s určité tváře, dle svého dávného zvyku sám k sobě hovořil: „Ach, to jsem unaven! Ba, nechodí to již tak lehce jako za mladých let, kdy zakopáváje popelnice jen jsem si s motykou hrál. Ale dnes jsem schvácen jako posud nikdy. Divná to věc, co pozoruji kolem sebe! Právě po třikráte oděla se země do zeleného roucha od té doby, kdy po prvé jsem zde tělo mrtvého, vlastně zavražděného knížete pochovával, a dnes připadá mi býti tvrdou skalou půda, v níž hrabal jsem se tehdy jako v sypkém písku. Hle, jak slunce stále výše stoupá; již mi citelně praží na hlavu, a kníže Travian mi přikázal, abych mu vykopanou lebku donesl ještě za ranního soumraku. Hm, není to moje vina, že při obtížné práci tolik jsem se opozdil, jenže si musím nyní pěkně pospíšiti,“ a chopiv se poznovu motyky, úsilovně počal stařec znovu pracovati.

Do práce zabrán ani si valně nepovšimnul, jak s druhé strany spěšně přichází sem Slavoj, který spatřiv pracujícího muže, stanul v patrném zděšení, a z pobledlých rtů splynula mu polohlasitá slova: „Tedy mne mé tušení přece nezklamalo! Ha, není-liž toto neklamné usvědčení vraha?! Ale musím míti důkazů více a pádných, které by i jiné lidi přesvědčily o tom, kdo je nevinně nařknut a kdo je pravým vrahem. Byla to šťastná hvězda, ruka spravedlnosti, kteráž pouhou náhodou právě nyní mne sem přivedla! Snadno mi bude takto zabrániti hříšné křivdě! Na poslední hodinu měl jsem poddanstvu oznámiti vykopání ostatků knížecích, a nyní po časném ránu již bude hrob

vyprázdněn! Ha! Tedy mi kníže přece při všem nedůvěřuje?! Hm, tuší-li něco, dobře tuší! A není to přímo pokynutí nebes, že muž na trůnu sedící není hoden býti vladařem, nemůže-li se ve všem důvěrným rádcům svěřiti? Kdo nemá důvěry k lidem poctivým, pravidelně nemívá též dobrého svědomí a není vlády knížecí schopen; proto pryč s ním! — Zdráv buď, hrobaři, co tak časně po ránu zde děláš?“

„Bohové s tebou, vznešený Slavoji,“ vece hrobař. „Jak že sem přicházíš? Zajisté nemůže se mne kníže dočkati a posílá tebe?“

Slavoj přemohl patrné zaražení a nejistotu, a pronesl jen: „Tak jest.“

„Hned jsem si to pomyslíl.“

„A budeš záhy hotov?“

„Za nedlouho; nemusímť celý hrob rázem rozrýti. Prozatím, postačí, odevzdám-li pouze lebku. Bude to hned, jak ji od zetlelého trupu oddělím. Tak,“ hrobař sestoupil do jámy, kdež cosi kutil.

„Vidím ve tvých rukou lebku, dej sem,“ přikazoval Slavoj.

Váhavě pronesl hrobař: „Jasný kníže Travian ústně přísně mi přikázal, abych pouze do jeho rukou nález odevzdal.“

„Bloude, neznámo ti, že ve všem zastupuji knížete?“

„Dobře připomněls mi, pane! O tvé moci nikdo se neopováží pochybovati. Hned! Na hlavě zetlelé se udrželo několik vlasů; jen co je strhnu.“

„Neodvažuj se! Sem lebku a hned! prudce poroučel Slavoj, a vida váhavost starcovu, sám za ním do hrobu seskočiv, mocí mu lebku vyrval.

„Nu, nu, snad není třeba takového kvapu.“

„Nebesa!“ volal Slavoj, když opět se ocitl nahore; „mocný je hlas spravedlnosti! — Na zetlelé lebce posud drží vlasy; než co to?“ Prohlížeje bedlivě

lebku, vytáhl zpod chomáčků odumřelých vlasů za-
rezavělý silný hřeb. Statný muž poblednuv na smrt,
zděšením se zapotácel. „Nebesa a země, hle — tento
hřebík a kolem něho pouze udržely se vlasy — jak
srozumitelně, jak pronikavě mluví tento důkaz! Ó,
hrůza, proto se lid tehdy nemohl dovolati synů, které
vrah uspal, aby bez překážky způsobem zákeřným
otce se světa sprovodil! Díky, nekonečné díky buďtež
jasné kněžně nad Vltavou, prorocké Libuši! Bez je-
jího věhlasu nikdy by nebyla pravda vyšla na světlo.
Hej! Hola, hrobaři, pojd' sem!“

„Co kážeš, pane?“

Slavoj pevně se zadíval starci do očí a řekl:
„Tys vdovcem, starče?“

„Jsem.“

„Jsi otcem dítek?“

„Nikoli,“ nejistě pronesl stařec.

„Nikdy jsi neměl dítek?“

„Ach, měl jsem roztomilé pachole.“

„Zemřelo ti?“

„Ztratil se mi jediný synáček.“

„Kdy?“

„Jedenkrát v noci.“

„Což nebyls u něho doma?“

„Nebyl.“

„Kdes byl tenkrát?“

„Byl jsem — byl,“ stařec se nemohl odhodlati
k dalšímu přiznání.

„Slyš! Nijaká lež ti neprospěje. Tvůj syn se
našel!“

„Můj syn? O, dobrá nebesa!“ radostně zvolal
hrobař.

„Ano, našel se, a já ti ho navrátím, leč toliko
s jedinou podmínkou. Když se totiž dle pravdy při-
znáš, kde jsi oné tmavé noci byl, jaké to bylo řízení,

které tě z domu odvolalo v tak nepřiměřenou noční dobu!?”

„Ach, co se mnou zamýšlíš, pane?”

„Chci z tebe vynutiti pouze vyznání starých nepravostí! Mně neuklouzneš. Ani slova! Já vím vše! Tys tehdy otevíral tento hrob, já jsem byl očitým svědkem; pamatuješ se na pacholka, který ti při té práci pomáhal? To jsem byl já sám v důkladném přestrojení. Vidíš, mám tě úplně v rukou.“

„Běda mně!”

„Lupič, který ti v touž noc odvedl synka, byl jsem rovněž já — na důkaz tvé nepřítomnosti spáchal jsem ten skutek. Tys tehdy zžíravým vápnem prosejpal rozkopaný znovu hrob. Kdo ti to poroučel?”

„Ach, jak mohu zraditi svého pána?”

„Pravdu mluv, je-li ti milý život tvého syna, který je v mé moci! Nuže, kdo ti poroučel, bys rušil poklid zemřelého?”

„Kníže sám!”

„A proč?”

„Aby — aby vápno mrtvolu dříve rozežralo a na lebce vlasy spíše opadaly,” chvěje se na celém těle vykládal hrobař.

„Aj, tedy proto? Vizme a slyšme přiznání spoluvinníka! Hej, slyšte vy tam, již můžete vystoupiti ze svého úkrytu!”

Na tato slova vystoupili z blízké porostliny dva starší vážní mužové, v nichž polekaný hrobař poznal vznešené dvořany a rádce bývalého knížete.

„Slyšeli jste?” tázal se Slavoj.

„Ano, slyšeli a viděli vše!” zněla odpověď hlasem hrůzou utajeným.

„Nuže, čeho třeba více?”

„Děsný zločin usvědčen nad slunce jasněji.“

„Tak jest! Dopomohla k tomu spravedlivá nebesa.“

„Co hodláš činiti, pane?“

„Na tom se musím teprve ustanoviti. Vezměte a zajistěte si hrobaře, pak mne následujte ke dvoru knížecímu,“ rozkazoval Slavoj a s lebkou v ruce odcházel; také mužové zmizeli opačnou stranou.

Příšerně zela na opuštěném místě rozkopaná jáma, v níž se mezi temnou prstí tu a tam zabělaly lidské hnáty.

Z okna knížecího zámku netrpělivě vyhlížel kníže Travian. Malebný kroj starobylých Polanů zvyšoval ještě mužnou statečnost jeho postavy; na pohled byl to velice krásný muž v nejlepším věku, ale potměšilý výraz obličeje ryšavým vousem zarostlého a nejistý těkavý pohled zapadlých očí spíše od něho odpuzoval nežli vábil. Z jeho celého zjevu vyzírala nezkrotná panovačnost a ctižádost spojená s chladným ukrutenstvím. Opíraje se loktem o římsu okenní, polohlasitě mluvil: „Slunce kvapem vychází, svítí a hřeje, a hrobař nepřichází! Než, co to? Hle, ty valné zástupy lidu před hradem i všude na prostranství se kupící; co ti zde pohledávají? A jak hrozivě se tváří pokorní druhdy poddaní! Víím, očekávají mého příchodu, aby již nadobro ustanovili mne za svého knížete, když po celou tu dobu od smrti bratrovy vládl jsem za jeho syny-blížence. Ha, veliká je moc a sláva knížat polských, že zlatý stolec jejich již stojí za trochu prolité krve. Pryč, chmurné myšlenky, nyní, kdy nalézám se u cíle, necouvnu před mátohou probuzeného svědomí. Jen zmužile a záhy budu jedním z nejmocnějších knížat slovanských.“ Pak velitelsky a pronikavě zavolal na mladistvého panošíka, který v okamžiku přiběhl a hluboce se ukláněje, promluvil: „Co poroučí přejasný kníže?“

„Naříd mým jménem zbrcjnošům, nechať rozeženou shromážděný lid. Až po poledni nechť se opět všichni shromáždí v posvátném háji, kde bohům obě-

tujeme a držíme své sněmy. Nechci míti valné tyto lidstva proudy stále před zrakem a do poledne ještě je daleko. Nechať klidí se pryč, a kdo nepůjde dobrovolně, užije se proti němu moci. Jdi!“

Poslušně odběhl panošík.

„Dnes, jen dnes kdybych mohl nabýti klidné mysli, abych neklesl pod tím, až zítra si připnu vladářský meč a osvojím si knížecí korunu. — Jaký to venku hluk? Marně se lekám. Než, aby přece dostala se neblahá lebka do cizích rukou. — Ó, běda by mi bylo! Hej, strážce, sem ke mně!“ opět prudce a hlasitě zavelel kníže.

Objevil se hradní zbrojenec.

„Ještě nepřišel hrobař do hradu?“

„Nikoli. Ale vidouce netrpělivost jasného knížete, poslali jsme naproti němu.“

„Jakže, zrádci, co jste učinili? Koho jste vyslali? Kdo vám to kázal?“ prudce a hněvivě volal Travian.

Zařazený zbrojnoš koktal: „Nikdo, leč chtěli jsme se jasnému knížeti zavděčiti, když ke spěchu pobídeme posla netrpělivě očekávaného.“

„Pryč odtud! A kdo mi nevolán ještě vstoupí na oči, vězením to odpyká!“

Zbrojenec se rychle odstranil.

Již zmizel za dveřmi, když kníže poznovu zahřměl: „Zůstaň!“

Vrátil se, pokorně očekávaje dalších rozkazův.

„Dnešního dopoledne kromě Slavoje nikdo nebudiž ke mně připuštěn! Nikdo, rozumíš?“

„Ani hrobař?“

„Troupe, toho uveďte ke mně třeba přes mrtvolý mých nejlepších přátel. Táhni!“

Po jeho odchodu pokračoval opět Travian ve své nejisté, trhané samomluvě: „Proč se mi třesou nohy jako stoletému kmetu, takže sotva zpříma se držím?“

Jsem všecek zdřevnělý, jak stydne mi krev v žilách. — Jest prý to slabost, poněvadž již tři noci po sobě jsem nespál. Proklatě! Proč nemohu já, mocný kníže, spát, když je toho dopřáno i mým nejbídnějším otrokům!“

Aniž se dříve dal ohlásiti, veběhl nyní do komnaty Slavoj; vešel hřmotně, vzrušen, snaže se co možno nejvíce se ovládati. V ruce nesl lebku v bílém šatě zahalenou.

„Tos ty?“ Travian rozběhl se mu vstříc.

„Zdráv buď, kníže!“

„I ty, Slavoji. Přicházíš vhod. Jsem nemocen, jest mi hůře nežli včera. Dnes budeš musit opět sám knížecí břemeno na sebe přijati, státi se mým zástupcem.“

„Tušil jsem to hned za časného jitra, kníže, i že tě takto zastanu. — Sice jsi mi nesvěřil, jakého rozkazu hrobaři od tebe se dostalo —“

„Jak? Co pravíš?“

„Nediv se. Víš dobře, že jako zrak můj po světě, tak já po tvých žádostech a tužbách pasu.“

Se zžíravou podezřivostí hleděl kníže na bílý šat, a konečně se otázal: „Co v tom šatě neseš?“

„Hrobař to vykopal.“

„Toť lebka! Dej ji sem!“

Slavoj, přendavaje šat do druhé ruky, pevně pronesl: „Pohlédnouti na ni můžeš, ale hned potom dáme ji zpátky do země.“

„Proč?“ tázal se Travian, násilně potlačuje své zděšení.

„Z pouhé opatrnosti. Což se nepamatuješ, žes kázal lebku o celý půl dne dříve vykopati nežli bylo ustanoveno? To se bude mnohému zdáti velice podezřelým a víš, jak lidé ukvapeně umějí souditi.“

„Kdo pak by se mohl čeho domnívati, že — —“

„Co — že?“

„Dej sem tu lebku!“ prudce rozkřikl se kníže.

„Hned. Věz, lebka jest holá,“ vece Slavoj, pátravě naň pohlížeje. •

„Oh, Slavoji, posle radostný, podpora mého knížecího stolce, jak radostnou zvěst mi to přinášíš, vítej za blahé to poselství!“ Travian neschopen chladné rozvahy slepě se radoval, nepozoruje Slavojových podivně naň upřených zrakův. S tváří radostí uzardělou znovu plesně provolával: „Aj, sláva vševědoucí nad Vltavou kněžně! Její věhlas dobře ukázal, kde lze vinníka nalézt, a já budu souditi moudře sice, leč přísně! Nyní víme, kde hledati pravé vinníky! Hleď, Slavoji, co jsem říkával tobě i starým kmetům dvoru knížecího, když někdy jste se pozastavovali nad mojí přísností! Neměl-li jsem ve všem pravdu? Vlastní synové otrávilí otce, který by krev svou za ně byl obětoval, zavraždili mně bratra, jehož jako zříteľnici svého oka jsem neskonale miloval. — Ale já tě pomstím, bratře, pomstím tě, že dlouho se bude o tom vypravovati. Ukrutnou smrtí sejdou se světa oba vrahové, aby zadost učinilo se spravedlností pro zločin tak neslýchaně hrozný. A ta věštka, která nám oči otevřela, zdaž nezasluhuje Libuše slavná, abychom jí dali ulíti sochu ze zlata, je-li soudkyní tak velemoudrou?“

„Také jsem tak již dnes volal, kníže, a ozvěna hájů posvátných mi k tomu přisvědčivě odpovídala, že ohlasem rozlétlo se Polskou zemí. Jak pravím, holá jest lebka až na to —“

„Proč jsi nedokončil? Mluv!“ zaraženě pronesl kníže.

„Pouze několik sporých vlasů posud lpí na lebce.“

„Rozviň šat, nechať sám popatřím.“

Slavoj, schovávaje lebku, pevně a přísně pohlédl na knížete, načež pravil: „Pamatuješ-li se posud, Traviane, jak po smrti toho, jemuž tato lebka ná-

leží, svatě jsme přísahali před tváří celého národa, že poctivě si podáme ruce, abychom spravedlivě spravovali dědictví knížecích sirotek?“

„Dobře se pamatuji; proč mi toho připomínáš právě nyní?“ otázal se kníže pojat neblahým tušením.

„Protože právě nyní naskytuje se nám vítaná příležitost, bychom byli spravedliví a přísní,“ vážně pronesl Slavoj.

„Přísným budu, to ti slibuji.“

„Kdybych tě přivedl na pravou stopu?“ zdlouha a vážně vece Slavoj.

„A! Což nejme na pravé stopě? Nejsou vrahové takořka v dosahu naší ruky?“

„Ovšem, že jsme vraždě neklamně na stopě, a poslyš, co prostý lid i vznešení vladykové o tom soudí, praví-li mezi sebou, že na knížecím hradě musil býti vrah dobře obeznámen, neboť ložnice, kde všichni spali, ještě z rána byla zvnitřku uzavřena.“

„Toť patrný důkaz, že dopustili se toho vlastní synové.“

„Pomni, že našli jsme je pohříženy v hluboký spánek.“

„Nebylo divu! Otec zajisté kladl jim odpor a oni po vysilujícím namáhání tvrdě usnuli.“

„Avšak naši moudří Poláci vesměs soudí, že by synové s ohavným skutkem na svědomí nemohli tak pevně a pokojně spáti! Promiň, kníže, že jsem se tě ještě dnes nezeptal, kterak tys spal za dnešní noci?“

„Nehrubě, jsemť nemocen,“ zmateně pronesl Travian, dokládaje: „Skončí již to své mrzuté kázání, ať mne ještě více neunavíš!“

„Nuže slyš! Poláci vesměs praví, že vše záleží na tom, jakou smrtí se světa sešel tvůj bratr; našloť se na mrtvole rány ani krve. Já sám nemohu se zbaviti četných pochybností, přemýšlím-li o tomto záhadném případě.“

Travian patrně zbledl, načež nutě se co možná ke klidu, pronesl: „Toť se dá snadno vysvětliti, uvěříme-li, že synové otce zardousili.“

„Ovšem bychom musili na tom zůstatí, kdyby čas nebyl nás o jiném poučil.“

„Jakže? Co pravíš!“ všecek poděšen vece kníže.

„Sud' sám,“ Slavoj pozvednuv lebku přidržel jí knížeti před očima.

Všecek zdrcen trhl sebou Travian, úsilovně se vyhýbaje tomuto pohledu.

„Hleď, nalézá se zde toliko několik vlasů, takměř čerstvých — ba živých, neboť také nám povídají, jakou smrtí zašel dobrotivý kníže náš! Hle, mezi nimi tento hrozný, smrtící hřeb!“ vytáhnuv hřeb, držel jej zděšenému knížeti před očima.

„Ha, to není můj bratr!“ zděsil se Travian, „toť příšera, již samo peklo hodlá mne postrašiti,“ a jako beze smyslův ubíhal kníže z komnaty.

Silným hlasem zvolal za ním Slavoj: „Bídny, nelítostný vrahu! Kdes jen nabral tolik smělosti k vraždě, když ani popatřiti nemůžeš na pozůstatky své oběti? — Nyní — v tom okamžení měl tě spatřiti lid, měl se pásti na tvém zděšení, a nepotřeboval bych jiných důkazů proti tobě! Vzhůru, právě udeřila hodina pomsty!“ načež kvapně odešel.

Než v tom již navracel se pobouřený Travian, a nikde Slavoj nespattřiv, silně sebou trhl. „Ha, snad sám sebe jsem nezradil? — Hoj, zběsilé furie, zapůjčte mi svých drápů, bych své odpůrce mohl zničiti! Panoši! Žoldnéři!“ silně zavolal.

Jako střela přiběhl mladý panoš.

„Viděl jsi Slavoj?“

„Viděl. Maje v ruce lebku mrtvoly jako šílený ubíhal ven z hradu.“

„Kam se obrátil?“

„Nevím. Jak tak kolem mne letěl, osmělil jsem se mu povědět, že se jasný kníže hned po ránu naň tázal, a tu on ukázav na lebku se rozkřikl: „Toť kníže váš!“ načež znovu pryč ubíhal.“

Divé zoufalství zmocnilo se Traviana, když nyní nepokojně po komnatě pobíhal. „Oh, kde vezmu zbraň proti té bezmasé mrtvole? Ale již vím, jak ze všeho se vyvleku! Slyš, panoši! Nečistý duch posedl Slavojе, zatemniv smysly jeho; nebožák jest šílený. Spěšte rychle za ním, ať je kdekoli, a spoutaného mi nazpět přiveďte, pokud neprovede nějakého neštěstí! Rychle, nechť všechny stráže na nejrychlejších koních za ním se rozjedou!“

Panoš kvapně odběhl.

Travian udeřiv svou pádnou pravicí do stolu, až to kolem zadunělo, zběsile provolával: „A kdyby sama Visla společně s peklem vychrlily na mne své nejhorší obludy, já zvítěziti musím! Ještě mám neomezenou moc v rukou.“

Vytrhnuv dveře plným hlasem volal na knížecí zbrojnoše.

Když se objevili, rozkázal: „Hned ať dostaví se sem nejvyšší sudí a vůdce našeho vojska, Jaropolk!“

Jeden ze zbrojnošů rychle odkvapil.

„A mně bez prodlení osedlejte nejbujnějšího oře!“

Rozkaz byl záhy vykonán.

Uslyšev pod okny řehot nejmilejšího koně svého, Travian ruče ubíhal z komnaty, popouštěje uzdu své zuřivosti těmito slovy: „Padnu-li přece, alespoň přinutím Poláky, aby si nad mojí mohylou vlasy z hlavy rvali a ohromeni byli mou krutostí!“...

Nahoře v osamělé lesní věži byla rovněž vězení mřížemi přepažena, toliko s tím rozdílem, že zde na samém vrcholku pod střechou vzduch a světlo plným

proudem dopadaly vysokými, silně zamřížovanými okny. Mrtvé ticho kolem panující náhle přerušil jakýsi šramot, ozvalo se přitlumené klepání a stranou u stěny počal se v podlaze zvedati široký čtverhranný kámen, který se posléz překotil, a v povstalém takto otvoru objevila se lidská hlava. Byl to Polemil, který pracně vyšplhav se nahoru, nyní poklekl na pokraji otvoru, volaje dolů: „Již jsem na místě, srdnatě, bratře, jen sebeř sílu a vystoupni alespoň tak daleko, abych ti mohl ruku podati. Dej pozor! Na pravé straně ve zdi jest dřevěná příčka, na tu se opři kolennem a podej mi levou ruku. Tak, vidíš, že to jde. Hleď, jak sladká odměna čeká nás za to namáhání: slunce, světlo, vzduch a pohled na krásnou zemi, čeho jsme tak dlouho musili postrádati.“

Za této řeči podařilo se mu bratra nahoru vytáhnouti; než Dobrorod všecek zesláblý, světlem denním oslněný, mdle a malátně klesl na zem a jen slabě pronášel: „Jak jest krásné to denní světlo — a vzduch tak vonný, svěží — ale — ach — bratře, v prsou jest mi teskno — k zahynutí —“

„Pravda, tys býval vždy slabšího, útlejšího těla; nedivím se, žes tak převelice umdlen a vysílen, než záhy se opět zotavíš.“ Polemil laskavě hladil bratra po vyhublém obličejí.

„Není to ani tak tělesná slabost, která za okamžik pomine, ale duch můj se děsí myšlenky, není-li to vše pouhý krásný sen, že vidíme modravou oblohu, zlaté slunce a vrcholky lesních stromů. A pak oči mně přecházejí po té věčné temnotě našeho podzemního sklepení. Jako žhavý písek padají mi v oči paprsky nebeského světla a krev stydne v žilách, že opět se vrátíme do děsného žaláře. Ach, jaké to bude probuzení, jaký návrat tisíckrátě krutější po okusení slabého doušku svobody,“ teskně a blouznivě pronášel štíhlý knížecí jinoch.

„I mně se děje nejinak! Ano, tak bolí bídneho žebráka nenadále štěstí, a přece za to nebi děkuji! Vstaň, bratře, a pohleď do širé krajiny naší milované vlasti,“ vece Polemil.

Zastiňuje si oči dlaní, zvolna následoval ho Dobrorod k vysokému oknu.

„Hle, bratře! Co je nebezpečí, že by nás zahubili, proti jediné čtvrt hodině, v níž se můžeme klidně spolu rozhlédnouti po zemi, která tak utěšeně rozkvetla pod laskavou a moudrou vládou našeho otce?“

Tu Dobrorod přemožen pohnutím, vrhl se na kolena, rozpínaje náruč vstříc světlu a svěžímu vánku sem zavívajícímu.

„Hle, jak krásně, jak velebně slunce svítí!“

„Slunce! Kéž bychom nemusili nikdy již zpět do neproniknutelné temnoty!“

Polemil zabrán v teskné myšlenky pravil: „Jak všecko na světě vzchází a zachází, a člověk, pán všeho tvorstva, jest na zemi někdy nejsmutnější obětí zloby jiných, mocnějších.“

Dobrorod se zatím zotavil tak, že se mohl oprítí o římsu okna a hovořil: „Hleď, bratře, jak vůkol poletují ptáci a jejich libý zpěv konejší palčivost mé duše. Jak dávno tomu, kdy ni jediného zvuku jsme nezaslechli kromě svých vlastních hlasů.“

„Ano, i mně tato zvučná píseň ptactva vlévá balzám do prsou. Pějí, poněvadž jsou šťastni a volni.“

„Volni a na svobodě! Ach, bratře! Kde jsou ony přebлаžené chvíle, kdy jsme také my tak svobodně projížděli háje i krajiny našeho knížectví.“

„Pohleď rychle, co jest to tam, mezi těmi dvěma buky?“

„Kde, kde!“ dychtivě se tázal Dobrorod. „Stromy vidím a upomínají mne na ony mohutné buky stojící před branami našeho hradu.“

„Pohleď, bratře, jak dobře jsem soudil; vidíš tu lesknoucí se věž?“

„Ach, nevnímá mé zesláblé oko vše tak najednou! Vidím mnoho lesku a záře a tam za těmi dvěma buky mnoho dýmu, jako by polovina země vzňala se děsným požárem.“

„Víš, co to jest?“

„Ach, promluv již!“

„Toť vodní bujná pára prudké řeky Visly a tam na vysokém břehu stojí hrad našich otců!“

„Náš hrad! Kolébka našeho dětství! Blahem rozplyvá se duše má, že dopřáno mi ještě jedenkrát spatřiti přístřeší otcovské! Nyní v tom okamžiku, kdyby navštívila mne smrt, řekl bych, že žádný z mých předků tak blaženě neumíral — ach.“ Jinoch se náhle zapotácel, neboť ostrý šíp z luku jistou a pevnou rukou vymrštěný zabodl se mu do prsou, přímo u srdce. Musil to býti zrak pekelným záštím a mstou zostřený, který mřížemi vězení tak jistě dovedl cíliti na jinocha ven se naklánějícího.

„Co se ti stalo, bratře? Hruža, tys raněn!“ bědoval Polemil.

„Nenaříkej a neboj se, bratře, není smrt tak trpká, toliko u srdce pociťuji palčivou bolest.“

„Bratře, drahý bratře, neopouštěj mne!“ lkal Polemil vrhaje se k němu na zem a pozvedaje zsinalou jeho tvář.

„Na věčnosti se opět shledáme. Přejď za mnou, přijď za mnou.“ Po těch slovech vydechl jinoch svou duši.

Dole pod věží rozpoutal se nyní děsný lomoz, než Polemil nijak si toho nevšimal, obíraje se zemřelým bratrem. Pak přistoupil k oknu, by se podíval, odkud bylo vystřeleno, když v tomto okamžiku přilétl jiný šíp, že i on klesl a po několikerém křečovitém trhnutí bezvládně se shroutil na mrtvolu bratrovu.

Hřmot a křik pod věží stále více se rozmáhal, blížil se nahoru, i bylo zcela zřetelně slyšeti hlas Slavojův volající: „Dobrorode, Polemile! Kde jste? Vyjděte, neboť přiblížila se hodina vašeho osvobození.“

Než nikdo neodpovídal, nic se kolem ani nepohnulo.

Tu mocí vyražené mřížové dveře se rozlétly a do věže vrazil Slavoj s obnaženým mečem v ruce; jásavě volal: „Polemile! Dobrorode! Drazí bratři! Ha, co to? Rozsápal-li je tygr! Hrůza, jsou mrtvi! Kdo to učinil? A já nešťastník přišel jsem pozdě zvěstovat jim zlatou svobodu!“ Přemožen krutou bolestí, vrhl se statný Slavoj na mrtvoly.

Nedbal, jak jeho zbrojenci stále bouřlivěji se ho dovolávají.

Byl to strašný pohled na muže, oplakávajícího mrtvé jinochy. Dlouho, dlouho je líbal a hladil jejich studené obličej, načež vyskočil a s mečem v ruce divoce kolem pobíhal.

„Kdo to učinil? Kdo to učinil? Kdo běsně prolil krev nejnevinnějších? Mluvte, stěny šeré, kdo byl tím hadem a ještěrem, bych mu srazil obludnou hlavu! Oh, to nebyl nikdo jiný nežli Travian, který vás smrtelně uštkl! Jak přežiju tu bolest, když domníval jsem se býti u cíle svého života! A ti, které jsem nade vše miloval, jsou mrtvi! Hrozná pomyslená.“ Slavoj tiskna si nesmírnou bolestí prsa, divoce zaštkal, poznovu volaje: „Kdyby ta hrozná moje bolest hlasem se dala vyjevit, zbudilo by vás to ze smrtelného spánku, bratři!“

Snad ani neviděl, jak hrnou se sem zbrojenci, kteří zaraženě patřili na svého vůdce, jehož tělo otřásalo se hlubokým štkáním.

Konečně statný jeden panoš dodav si srdnatosti, vzal muže v bolest pohříženého za ruku řka: „Vzpa-matuj se, Slavoji.“

„Hled', co to zde leží?“

„Mrtvá těla,“ polekaně ucouvnuł panaš.

„Hled', toť jsou úkladně zavraždění dědicové našeho zemřelého knížete!“ divoce volal Slavoj.

Na tato slova ozval se mezi lidem i mezi zbrojnoši děsný pokřik.

„Rci, Slavoji, co se zde dělo?“

„Toho musím se teprve domysliť, až mozek přestane vřítí hroznou bolestí. Proč jste mne zde vyhledali?“

„Lid vyslal nás k tobě, bys dokonal svou práci směřující ku blahu národa a přivedl na hrad knížecí bratry, by ujali se vlády nad zemí svých otců.“

Jako socha bolestí a žalem zkamenělá stál zde Slavoj.

„Panaš dále oznamoval: „Travian již ušel zasloužené odplatě. Viděli ho lidé, jak vysílal smrtící, jedem napuštěné šípy do věže a chtěli ho ztrestati. Chtěl ujetí jejich pomstě a na rychlém hřebci v cval se pustil před ozbrojenými jezdci. Nevida jiného východu, v zoufalství zajel do Visly, chtěje se na druhý břeh přeplaviti. Avšak čistá voda řeky nesnesla ohavného vraha a on utonul v nejhlubším bahně mezi rákosinou. — Nuže, rozkaž, co se nyní stane?“

Jakoby probuzen z truchlivého snu Slavoj kolem se rozhlédl, načež pravil k lidu: „Jděte připraviti slavný pohřeb svým knížatům a pak zvolte sobě nového knížete mezi svými bratry. A až se přesvědčí, jak těžké jest břímě vladařské, pak přiveďte ho ke mně a já mu budu rádcem, jak by národ Poláků šťastným činil. A nyní jděte!“

Bolestí přemožen vrhl se opět k drahým mrtvolám, zatím co lid v truchlivém pohnutí odcházel, aby vykonal jeho rozkazy.

OBSAH.

	Strana
Vítězství kříže	5
Odkaz světice	36
Synové knížecí	72

Baar Jindřich Š., Z duchovní správy. Sbírnka povídek 1 K 90 h, váz. 3 K 10 h.

— **Chvilé oddechu.** Kapitoly z cest. 3 K 60 h, váz. 4 K 80 h.

— **Trnky.** Hrst feuilletonu. 2 K 20 h, váz. 3 K 40 h.

— **Poslední soud.** Chodský román. 3 K 40 h, váz. 4 K 80 h.

Bazin René, člen francouz. akademie, **Obilí, které vzchází.** (Le Blé qui lève.) Román. Dle 116. vydání, přeložil Fr. Vaňous, církv. kněz v Chicagu. 2 K 40 h, váz. 3 K 60 h.

— **Přehrada.** (La Barrière.) Román. Autorisovaný překlad 39. vydání. Fr. Vaňous, církevní kněz v Chicagu. 2 K 20 h, váz. 3 K 40 h.

Ehrenberger Josef, Sebrané spisy. Druhé vyd. **Svazek I.** Povídky dějepisné a pověsti, část I.: Kovář a mečíř. — Poslední poprava na Šibeničném vrchu. — Mikoláš Klečkovský. — Vír nevěry a šílenosti. — Karel a Blanka u Potštejna. — Zkamenělá svatba pod Ústupem. — Poslední opat kláštera podlažického. — Zjevení u kamenného kříže na Tisově. — Vítězství u Hoříně. — Cena 3 K 30 h. Skvostně vázané 4 K 90 h.

Svazek II. Povídky dějepisné a pověsti, část II.: Boj o vítězství pravdy Boží v Čechách. Spis ceny velmi vzácné, česká to Fabiola! — Půl zlatého prsténku. Švéda s rozbitým čelem na dvojím místě. — O den později. — Cena 3 K 50 h. — Skvostně vázané 5 K 10 h.

Svazek III. Obrázky a obrazy ze života: Synkové na lehčím chlebě. — Jediná dcera ze statku. — Smutné posvícení a jak se pan Pavel pomstil. — Nová škola v Dlouhé Lhotě. — Spekulant v koženkách. — Exkurrendo-mládenec. — Tři králové z Bukoviny. — Sňatek divem. — Lidé blázní. — Cena 3 K 50 h. — Skvostně vázané 5 K 10.

Svazek IV. Obrázky a obrazy ze života: Čermákova rodina. — Červená střecha mezi lesy. — Josa Kudlička. — O pouti v Borku. — Paní stará. — Cena 4 K. — Skvostně vázané 5 K 60 h.

Svazek V. „Zábavy pro malé i dospělé“: Menší pečeť kapitoly Vyšehradské. — Tataři na Moravě. — Privina, mladý Prušan. — Vlasta a Markétka. — Ostruha krále Jana čili Založení kostela na Liboborku. — Dar Arnošta z Pardubic. — Cena 2 K 60 h. — Skvostně vázané 4 K 20 h.

Svazek VI. „Zábavy pro malé i dospělé“: Kaplička pod lipami. — Invalida — Bratr Renát. — Kdo by to byl řekl a toho by se byl teprv nikdo nenadál! — Obrázky a obrazy ze života: Sedlák a statkář. — Obrázek z pouti svatojánské. — Staří Houkovi na živnosti a na výminku. — Cena 4 K 40 h. — Skvostně vázané 6 K.

Svazek VII. „Obrázky a obrazy ze života“: Knap a písař. — Medák a Voštinák. — Zamrzlé ohlášky. — Teta Anežka. — Lhota dvořácká, Lhotou žebračí. — Jeskyně u proudů Svatojanských. — Tichý nad silného. — Nenadálé smíření. — Svatba na biskupství. — Hrob Sasíkův. — Pomsta. — Učedník nad mistra. — Blbý Vaněk, zchytralý lhář. — Hádankář čili Sedlák královským radou. — Rek hnidopich. — Posvícenská jest. — Zbožný zlosyn. — Dobrá rada v nouzi. — Rychtářova příprava k prvnímu soudu. — Člověk ani sám neví, co chce! — Povýšení osady Náchodské na město. — Ztracená sázka. — Jak jsem se stal z Čecha Němcem a pak zase z Němce Čechem. (Kus autobiografie.) — Josef Ehrenberger. (Nástin životopisný.) — 4 K 70 h. — Skvostně vázané 6 K 30 h.

